

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Dispvatio II. De Temperantia, ejusq[ue]; Partibus, & Vitiis Oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

DISPUTATIO SECUNDA

De Temperantia, ejusque Partibus, & Vitiis Oppositis.

QUESTIO I.

Quid sit Temperantia, & quæ Vicia Opposita?

I. Quid Temperantia generatim, quid speciatim dicatur.

TEMPERANTIA generaliter sumpta est virtus, quæ refrænat affectum hominis ab iis, quæ ipsum contrariationis præscriptum allucit. Specialiter verò sumpta, est virtus quæ moderatur voluptates gustûs & tactûs concernentes generationem & nutritionem.

Hujus materia examinatur.

Dico voluptates gustûs & tactûs: non enim versatur temperantia propriè & strictè sumpta circa oblectamenta aliorum sensuum: quia non solent homines dici temperantes aut intemperantes ex eo, quòd moderatè vel immoderatè delectentur pulchritudine rerum quas intuentur, aut suavitate vocum vel odorum quos auribus vel olfactu percipiunt: nisi velut secundariò & per accidens, in quantum scilicet objecta sensibilia istarum delectationum conferunt ad delectabilem usum rerum necessariorum ad speciem aut individui conservationem, sive ad generationem aut nutritionem. Sic versabitur temperantia circa voluptatem, quæ oritur ex pulchritudine & ornatu feminæ, quatenus confert ad delectabilem ejus usum &c.

Dixi etiam concernentes generationem & nutritionem: non omnis enim voluptas horum sensuum pertinet ad materiam temperantiæ: nam tactus non tantum delectatur iis, quæ pertinent ad venerem, sed etiam aliis, v. g. mollitiæ, calore, & similibus.

Voluptas etiam gustûs si per se & solitariè spectetur, non est sufficiens materia temperantiæ: neque enim quis dicitur propriè intemperans ex eo, quòd suavitate saporis, seu ciborum deliciis plus æquo delectetur, sed inde potius dicitur delectari. Unde excedere in voluptate gustûs, & præcisè ibi sistatur, & non accedat delectatio quæ est per sensum tactûs, non est actus intemperantiæ strictè dictæ, sed excedere in fruitione cibi & potûs, quæ fruitio fit per contactum, maxime dum cibus & potus trajicitur per esophagum. Unde helluo quidam Phloxenus Erixius optabat collum longius collo gruis, ut diutius cibo uteretur teste Aristotele 3. Ethic. 10.

Materia igitur propria temperantiæ est Herinx Sum. Theol. Pars III.

appetitio esculentorum, poculentorum, & venererorum, & delectatio inde resultans; remotior verò est, externus horum ulus, remotissima ipsa objecta delectabilia: voluptates enim circa hæc objecta vehementissimæ sunt, maximeque alluciant, ac hominem à se ipso, si ratio modum non adhibeat, abducunt. Unde sicut brutis nobiscum communes sunt, sic hominem quasi brutalem faciunt, non sic delectationes aliorum sensuum, quæ non sunt ita vehementes, aut rationi repugnantes, sicut delectationes gustûs & tactûs; adeoque pro his maxime necessaria fuit virtus earum moderativa juxta rationis præscriptum.

Eadem determinatur. Ratio statuenda specialis virtutis Temperantiæ assignatur.

Non rectè tamen ad propositum hic allegatur, quòd delectationes aliorum sensuum non sint brutis communes nobiscum, quasi bruta eas non appetant, nisi in ordine ad tactum, sive nutritionem vel commixtionem, id est, quatenus alterutrius imaginationem ingerunt: quamvis enim id asserat D. Thomas quæst. 151. art. 4. Lefsius lib. 4. c. 1. dub. 1. & quidam alii, & verè ita interdum fiat: tamen sic semper aut necessariò fieri gratis omnino asseritur: non enim est ratio, cur bruta, in sensibilibus nobis similia, immo in nonnullis præcellentia, non delectentur objectis delectabilibus aliorum sensuum in iis sistendo, uti nos: cum totum id sit intra spheram potentia materialis seu sensitivæ. Neque aliquid urgens à posteriori potest in contrarium allegari. Immo experientia potius contrarium suadet: docet enim res delectari sono charæ, cantu aliarum avium, etiam mascularum, ac extra tempora coltûs. De odoribus idem probant Conimbrienses 2. de Anima c. 9. q. 5. art. 2.

3. Quædam ratio rejicitur.

Vbi res examinatur, an bruta delectentur objectis auditivis &c. in iis sistendo.

Vicia temperantiæ opposita duo enumerantur, Stupor videlicet, & Intemperantia, Stupor seu insensibilitas opponitur ei per defectum: ex parte nimirum materiæ, quatenus deficitur in delectabilibus (quamvis alià cõsideratione sit quidam excessus temperantiæ sive abstinentiæ) estq; vitium quo cavet & fugit quis delectationes gustûs & tactûs, ut nolit eis uti, quando, vel ubi, vel quantum secundum rectam rationem oportet, quod vitium est satis rarum, ut experientia docet. Est peccatum mortale aut veniale pro qualitate obligationis rei delectabilis repudiatæ. Unde graviter peccas, si idcirco debitum conjugale reddere, necessarium alimentum sumere detrectes &c. Ibi tamen concurrat obligatio alterius virtutis, puta justitiæ, propriæ charitatis &c.

4. Quæ sint vicia opposita Temperantiæ.

Intemperantia temperantia oppoſita per exceſſum (quod intellige modo ſtatiim declarato) eſt vitium, quo quæ in appetendis & fruendis delectationibus guſtus & tactus antea explicatis excedit ſuper rationis menſuram. Vitium hoc eſt maximè probroſum, in eo enim nihil later ingenii, induſtriæ, generoſitatis, aut ſimilium, quæ hominem decent, ſed cum rebus naturali creaturâ dignis appetit, beſtiilque aſſimilat, ac luce rationis velut extinguit mancipium ventris & gulæ reddit.

Intemperantia cur vitium maximè probroſum.

Quæ ſint partes temperantia.

Partes temperantia integralis aſſignantur à *D. Thoma q. 149. art. un.* Verecundia & Honeſtas: Subjectivæ, Caſtitas, Pudicitia, Abſtinentia in cibo, Sobrietas in potu: Potentiales, Continentia, Humilitas, Manſuetudo, ſeu clementia, moeſtia. De quibus & vitiis oppoſitis ſuperſcit agendum.

Q U E S T I O II.

De Verecundia, Honeſtate & Caſtitate.

VERECUNDIA propriè eſt paſſio quædam, dolor videlicet vel timor probri ex conſideratione rei vel facti turpis ſeu probroſi, unde ſcilicet probrum ſeu dedecus naſcitur. Quare primariò fugit probrum, ſecundariò & conſequenter etiam ea quæ ſunt probro digna, cuiuſmodi maximè ſunt peccata intemperantia. Et hæc ratione quodammodo conducit ad temperantiam, eſſi non ſit propriè virtus. Laudabilis tamen eſt paſſio, ſi ſit moderata, ſeu non excedens aut deficient. Exceſſus autem cernitur in iis, qui quaſi pavidi ad quævis ſuffunduntur verecundiâ: defectus verò in impudentibus, qui non erubeſcunt, ubi verecundandum eſſet. Qui autem intra limites decentia verecundatur, laudabiliter verecundus eſt. Quod ſi verecundia ſumeretur pro actu voluntatis refuſgentis exceſſum ex conſideratione turpitudinis, jam fore iſſiſſimus actus virtutis temperantia.

Quid Verecundia.

6. Quid Honeſtas.

Honeſtas aliquando ſumitur pro opulenta *Sap. 8.* ubi divitiæ indefectibiles dicuntur *honeſtas ſine defectione.* Et *c. 10. Honeſtas*, id eſt ditavit, illum in laboribus. Et *Eccleſi 31. Vigilia honeſtatis*, id eſt, juxta *Septuaginta, divitiarum.* Communiter verò honeſtas idem eſt quod decor ſeu pulchritudo quædam intelligibilis, coincidens cum bonitate morali; quæ mentem trahit ſua excellentiâ, etiam ſepoſito alio commo aut utilitate. Tunc autem virtus ſingularius nomen honeſti aut decori participat, quando exteriùs innotescendo exhibetur ſeu elucet decor & honeſtas animi in actionibus exequendis modo & circumſtantia debitis. Specialius verò ſtatuitur

eſſe pars temperantia, quatenus ſumitur pro virtute retrahente hominem à maximè probroſis & inhoneſtis, ſeu brutalibus voluptatibus, ſcilicet cibi, potus & veneris, & inclinât ad amandum decorum particulariter relucens in aſtinentia ab illis. Eſtque ita iſſiſſima temperantia, amans honeſtum & declinans inhoneſtum oppoſitum.

7. Quid Caſtitas.

Caſtitas generaliter accepta, ſignificat puritatem animi à omni inordinata delectatione & amore creaturarum: anima enim ex inordinata adhaſione erga res creatas, quaſi contaminatur, quemadmodum per corporales immundities corpus foedatur. Propriè autem accepta caſtitas, de qua nobis hic eſt ſermo, eſt virtus quæ moderatur affectum & uſum rerum venerarum. Diciturque pudicitia, prout verſatur circa oſcula, tactus & ſimilia prævia ad actum principalem. Quæ proinde non rectè enumeratur tamquam diſtincta virtus: cum moderatio omnium huiuſmodi affectuum & operum ſpectet ad eandem virtutem.

Quid Pudicitia.

An diſtinguatur à Caſtitate.

Idemque dicendum eſt de continentia; quæ (omniſis pluribus acceptio) ſumitur, quas recenter *Sylvius q. 135. art. 1.* interdum ſignificat caſtitem perfectam, ſive affectum abſtinentiæ ab omnibus veneris etiam licitis, eſtque continentia cælibum aut vidualis. Interdum ſumitur pro virtute, quæ reſiſtit inſurgentibus contra rationem motibus carnalis concupiſcentia. Et ſic ſumpta recentetur quidem à *D. Thoma. q. 143. art. un. & q. 155.* inter virtutes potentiales temperantia, revera tamen eſt iſſiſſima caſtitas ſeu temperantia inadæquate concepta, quæ moderatur omnem affectum inordinatum venerarum, adeoque impedit conſenſum in motibus inordinatis, eodemque reprimere ſtudet. Vel ſi accipitur prout generatim reſtrænat motus intemperantia, erit ipſa virtus temperantia. Ad ſummum continentia ſic ſumpta connotat quædam imperfectionem continentia, veluti ſubjecti in motibus in parte ſenſitiva non perfecte edomitæ, quam non ita connotat temperantia ſeu caſtitas; ut continens ſimilis ſit habenti ſeras agreſtes cicurandas, temperans ſeu caſtus ei qui jam illas cicuravit: quamvis & hic frequenter non careat motibus contra rationem inſurgentibus inæqualiter juxta diverſa complexioſis, occaſionum vel divini permiſſionis ad majus meritum.

8. Quid Continentia.

Non reſt numeratur inter partes potentiales temperantia.

Dividitur Caſtitas in perfectam & imperfectam. Perfecta eſt, quæ ab omnibus voluptatibus carnis, tam licitis, quam illicitis, perpetuò abſtinerè proponit. Imperfecta eſt, quæ vel ſolum ad tempus id proponit, vel ſolum ab illicitis abſtinerè & licitis moderatè uti; prout eſt in matrimonio, diciturque caſtitas conjugalis.

9. Caſtitas alia perfecta alia imperfecta ſeu conjugalis.

Caſtitas perfecta, alia eſt vidualis, quæ eſt in

10. Perſonam.

alia vidua-
lis, alia vir-
ginalis.

est in iis, qui integritatem carnis per usum conjugii aliquando violarunt: cui affinis est in iis, qui deinceps castitatem perfectam proponentes, carnis integritatem etiam extra usum conjugii violarunt: alia virginalis, quæ vult virtus virginitatis vocari, & superaddit castitati perfectæ carnis puritatem seu integritatem voluntariam, sive voluntariè omni tempore amplectendam & studiosè conservandam. Ideoque Augustinus l. de S. Virginitate c. 13. eam describit dicens quod sit in carne incorruptibilis incorruptionis perpetua meditata; seu voluntas jugi periculorum meditatione indigens, perpetuè vitandi omne libidinolum mentis contagium & corporis corruptionem. Cui quidem sæpe accedit sanctum & meritorium ejus semper conservandæ votum; cuius violatio constituit sacrilegium. Ipsa tamen virtus aut ratio virginitatis hujusmodi votum non requirit; cum nullo id fundamento doceri queat.

Quid vir-
ginitatis
virtus.

Non inclu-
dit votum.

11. Unde virtus virginitatis non nisi voluntariè potest amitti: quamquam physica integritas, quæ inest à natura posset etiam virgine nolente violari per oppressionem, etsi non violetur pudicitia seu castitas, adeoque nec virginitas quatenus virtus; ut rectè Augustinus l. 4. contra Julianum c. 8. Et l. de Cris. c. 18. ubi addit: *Obsterix virginis cujusdam integritatem manu velut explorans, sive malevolentia, sive inscitia, sive casu, dum inspicit, perdidit. Propterea S. Lucia dicebat: Si invitam jussus violari, castitas duplicabitur ad coronam.* Quare etiam involuntariè corruptas sua præter laureola virginalis.

12. An autem possint ab Episcopo recipere velum consecrationis dubitatur. Et quidem multi Doctores negant ducti auctoritate Leonis Papæ c. 11. *Ille autem 32. q. 5.* Sed ubi potius datur consilium, quam præceptum; & sermo videtur de casu notorio, in quo ob suspensionem consensûs & externam innocentiam tales difficultè admitrentur. Alias autem admitti possent, tamquam non corruptas, supple voluntariè, uti in casu integritatis amissa per imprudentiam obstetricis, est sententia satis probabilis.

13. Quomodo amittatur virginitas, & an recuperabilis. Cum itaque virginitas, de qua hic, sit virtus castitatis perfectæ, amittitur per actus huic contrarios, etiam merè internos, nullo per propositum nubendi & unâ matrimonium consummandi. In hujusmodi enim deficit perfecta castitas. Quamvis manente integritate seu incorruptione corporis & statu velut physico virginitatis, recuperetur castitas perfecta, adeoque dum caro est integrâ, potest recuperari virginitatis virtus per poenitentiam seu propositi immutationem. At si caro semel sit voluntariè corrupta, impossibile est virginitatem recuperari juxta illud Hieronymi Epist. ad Eustochium de Custodia Virginit. circa init.

Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruita. Nimirum, quia quod semel factum est, uti supponitur violata voluntariè integritas, (cujus contradictorium per virtutem virginitatis connotatur) infectum fieri nequit. Quocirca etiam perfecta innocentia, quæ connotat absentiam præsentis & præteriti peccati, reparari nequit.

14. Amittitur potest carnis integritas per copulam carnalem. Et quidem femine vulgò & secundum humanam æstimationem censentur virgines, donec claustrum virginalis sit per copulam violatum. Unde etiam Deuteron. 22. viro conquerente se non invenisse uxorem virginem, judicabatur contra virum hoc ipso, quod claustrum integritas probata sit pro tempore, quo viro tradebatur. Quod proinde communis sententia etiam sufficit, ut stylo Pontificali vocentur virgines, possintque accipere velum consecrationis vel virginalis (quod distinguitur à velo professionis) ab Episcopo (à quo solebat dari virginibus ætatis viginti quinque annorum) etsi aliis modis corruptæ; quæ idcirco ab Episcopo rogantur de carnis integritate. Secus est communis sententia de voluntariè corruptis, etsi occulte: quamvis quidam contradicant, quod putentur, adeoque opinione humanâ sint virgines. Quod saltem in periculo gravis infamie aliàs incurrendæ potest admitti. Vide Lessium l. 4. c. 2. dub. 16. num. 117. Præterea amittitur carnis puritas, adeoque virginitas irrecuperabiliter, uti in viris, sic & in feminis servatâ claustrum integritate per voluntariam pollutionem, sodomitiam, immo etiam judicio plurium per turpes ac libidinosos tactus ex se pollutionis excitativos, etsi hæc per accidens non sequatur. Vide Lessium l. 4. c. 2. dub. 16. n. 121.

15. Virginitas denique mentis & corporis esse præferendam statui conjugali est si de certum, contra Jovinianum & Hæreticos recentiores, meritoque definitum à Tridentino sess. 24. can. 10. de Matrimonio. Ipse enim Christus id patenter indicat Matth. 19. & Apostolus 1. Cor. inter plura alia dicens: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit.* Idem habet perpetuus sensus Ecclesiæ, & (quod nec ipsi Hæretici dissentent) unanimiter asserunt Patres. Videri potest Cyprianus l. de Disciplina & habitu Virginum. Basilius l. de vera Virginitate. Ambrosius l. 1. de Virginitate. Hieronymus l. 1. contra Jovinianum. Augustinus l. de Bono conjugali, & l. de S. Virginitate. Ratio est: quia conjugium per se est officium naturæ, virginitas autem eximia virtus, ejusve objectum; in qua homines assimilantur angelis; ut taceam sceditatem, quæ inest actui conjugali, aliaque conjugio immixta, quæ à caelestibus mentibus retrahunt. Unde non solum apud Ethnicos ductum luminis naturalis sequentes, sed

Carnis integritas per virginitatem connotata quibus modis amittatur. Que vulgò virgines dicuntur, & velari ab Episcopo possunt.

Status virginalis præferendus conjugali.

sed etiam apud Christianos semper fuerunt Virgines in singulari estimatione.

16. *Explicatur Hæretici existimantes virginitatem non posse servari.*

Ridiculum autem est dicere rem esse impossibilem, quam exemplo Christi, Dei-para, Joannis Baptistæ, Eliæ, tam numerosa Sanctorum utriusque sexûs examina servarunt, atque usque hodie servant. Quin & ipsi Hæretici utriusque sexûs sat serò frequenter connubium amplecti, convincuntur eoque servatam ab ipsis, atque adeò servari posse virginitatem, uti & in statu virginali castitatem, utique non nisi conjugali officio violandam ex præcepto divino: aut certè convincuntur mandatum istud divinum impossibile asserere, seque interea libidinosos fuisse. Quòd si qui habeant in carne periculum labendi, quod aliis mediis non conantur vitare, melius est eis nubere, quam uri: quamquam castitatem, si sit Deo promissa, servare debeant, & cum gratia Dei possint, præsidia superatis. Objectiones Hæreticorum sunt nullius momenti. Videri potest *Lessius l. 4. c. 2. dub. 15.*

QUESTIO III.

De Vitiis Oppositis Castitati.

17. *Quid luxuria.*

LUXURIA, sicut communiter, & in præsentibus sumitur, est vitium Castitati oppositum per excessum, inclinans inordinatè ad delectabilia in re venerea. Affectus autem luxuria est ipse usus inordinatus venereorum. Quæ quidem inordinatio consistit potissimum in admissione venereorum extra statum & usum legitimum illorum. Estque peccatum mortale ex genere suo, ut patet ex Apostolo *ad Gal. 5.* recensente luxuriam inter opera carnis à cælo excludentia. Ratio sumitur ex eo, quòd sit defectus in re gravissima, propagationem scilicet humani generis concernente.

Est peccatum mortale ex genere.

18. *Et capitalis.*

Est etiam peccatum capitale juxta *Gregorium 31. Moral. c. 17.* alias 31. Ex affectu enim venereorum homo multa alia vitia perpetrat, ac eam occasione illius in alia incidit. Numerantur autem octo filie luxuriæ, scilicet Cœcitas mentis, Inconsideratio, Præcipitatio, Inconstantia, Amor sui, Odium Dei, Affectus præsentium, Horror & desperatio futurorum. Præter has filias, quæ internæ sunt, ponit *Isidorus* quatuor alias externas, Turpiloquia, Scurrilia, Lubrica, & Stultiloquia. Vide *D. Hieronymum in c. 5. ad Ephes.*

19. *Quæ species vulgata luxuria, qua propria.*

Vulgò autem recensentur inter species luxuriæ, fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium, & vitium contra naturam: quia videlicet in his omnibus quæritur & locum habet delectatio venerea, adeoque in materia & per actum luxuriæ committuntur. Propriè tamen sola fornicatio, & vitium con-

tra naturam sunt species distinctæ in genere luxuriæ. Nam adulterium, incestus, stuprum, raptus, sacrilegium conveniunt quantum ad malitiam luxuriæ cum simplici fornicatione, seu personæ liberæ cum libera, cui superaddunt singula malitiæ specialem extra genus luxuriæ: adulterium quidem malitiam injustitiæ respectu conjugis, cum sit copula supponens in utroque vel alterutro vinculum conjugii: incestus, malitiam contra pietatem debitam sanguine junctis: Stuprum, quod est violenta oppressio virginis.

Dixi notanter stuprum esse oppressionem virginis: nam violenta oppressio corrupta non est propriè stuprum, etiam actus ut quoque graviter injuriosus, atque etiam ei infligatur pœna mortis, & quidem juxta Tabulas legum Brachanicæ anni 1312. in modo acerbior, ut scilicet ei, qui invitam virginem aut feminam stupraverit, asserere cervix amputetur. Uti neque est propriè stuprum, aut specialiter mala, esto quodammodo gravior juxta *Lessium l. 2. c. 10. dub. 1. Suarez, Sanchez & alios passim contra Cajetanum, Navarum, Medina & alios* defloratio virginis consentientis; quæ proinde circumstantia non foret per se loquendo in confessione explicanda. Est similiter contra justitiam; uti & raptus, qui est violenta abductio femine causâ libidinis explendæ facta. At hæc abductio, etiam injuriola, non tam est copula, quam medium & dispositio ad illam cum rapta habendam, quæ si postea consentiat, injuria in ipsa abductione crit completa.

20. *Oppressio Corrupta non est strictè stuprum. Quæ ejus pœna. Quid censendum de copula cum virgine consentiente.*

Omnis itaque luxuria perfecta seu completa, vel fit cum non sua servato vase naturali, ex qua proinde sequi potest generatio (& quidem licitè, supposito jure conjugii) estque generaliter fornicatio, sive simplex, sive (si adsint extrinsecæ circumstantiæ) qualificata: vel fit extra vas naturale, & est peccatum contra naturam: ad quod spectat omnis actus perfectus luxuriæ, ex quo non potest sequi generatio humana. Quæ nulli modò actus habent in se deordinationem substantialem contra modum à natura præscriptum, nec per conjugium aut aliam causam honestari possunt; veluti repugnantiâ primario fini & ordini actûs seminationis à natura præfixo.

21. *Qui omni perfecta luxuria sit vel fornicatio, vel peccatum contra naturam.*

Porrò etiam peccatum contra naturam triplex est, nempe brutalitas seu bestialitas, mollities seu pollutio voluntaria extra concubitum, & sodomia. Nam humana generatio postulat, ut sit conjunctio duorum, ejusdem naturæ, diversi sexûs, & ut vasa sint congrua: in quorum primo deficit mollities, in secundo brutalitas, in tertio & quarto sodomia. Deordinatio autem accidentalitatis, quæ est in solo modo & situ, etiam inter conjugatos, secluso periculo effusionis seminis extra vas, communiore

22. *Quid hoc sit, & cur sic vocetur.*

22. *Ejus divisa.*

muniori sententiā tantum est venialis.

Reliqua verò esse semper peccata mortalia certissimum est. Et quidem de simplici fornicatione non est aliquatenus ambigendum, ut loquitur Innocentius IV. Epist. ad Episcopum T. Scularium apud Bzovium ad annum 1253. Estque idem de fide ex Clem. Ad nostrum, de Hæreticis. Immo expressum ab Apostolo 1. Cor. 6. ad Gal. 5. & ad Ephes. 5. & aliis Scripturæ locis. Ut merito à Græcis Patribus dixerit Chrysostomus hom. 22. in Epist. 2. ad Corinth. Quoties scortatus es, toties condemneris ipsum. Et à latinis Fulgentius Epist. 1. c. 4. Fornicatio nunquam potest esse sine gravi crimine. Ratio luminatur ex eo, quod repugnet graviter ordini naturæ, quem Deus tamquam naturæ auctor ita instituit, ut nemo in corpus suum potestatem habeat, nisi per vinculum conjugii: ex copula enim cum non sua per se nata est non sequi bona educatio prolis, est per accidens hic & nunc non sequatur in sterili generatio, aut per divites præsertim provideatur rectæ educationi prolis. Rectitudo enim naturalis in similibus actibus consideratur ex his, quæ per se ex illis nata sunt, sequi. Unde ratio planè excerpatur vagos concubitus, meretricium, concubinatum. An autem divinâ dispensatione possint fornicationes fieri licitæ, alibi dictum est.

Porrò concubinatus fornicationi superaddit statum & perseverantiam in peccato; cum sit continuata fornicatio cum non sua, quam veluti uxorem domi tenet; vel si foris habeat, ad quam ex consuetudine solet ingredi. De Pœnis concubinariorum vide quæ statuit Tridentinum sess. 24. c. 8. de Reform. quod etiam clericis sess. 25. c. 14. de reform. suspensionem comminatur.

Nunc quòd peccata contra naturam sunt mortalia, non solum patet ex dictis de luxuria in communi, & de fornicatione (quæ sunt longè graviora, veluti repugnantia non solum educationi, sed ipsi generationi prolis) in speciali: sed etiam de mollitie idem exprimitur 1. ad Cor. 6. Ubi etiam additur sodomia per vocabulum masculinorum concubitores. Idem nefandum peccatum graviter culpatur ad Rom. 1. Et generaliter omnis immunditia exprimitur ad Galat. 5. & ad Ephes. 5. sub qua in primis continetur mollities, & alia peccata contra naturam; quæ alioquin saltem comprehensa censeri debent sub clausula Apostoli ad Gal. 5. Et his similia. Ratio est: quia auctor naturæ sexum & vas legitimū instituit ad generationem, quæ institutio cum suo fine evertitur per peccata contra naturam; quæ proinde ratione actus sunt contra primarium finem & ordinem, quem natura ipsa postulat in actu seminationis. Confirmatur: quia mentiri est contra naturam, quia est contra finem, ad quem

locutio est instituta; idem igitur est in præmissa prodigalitate feminis. Unde Oenam filius Juda, qui introiens ad uxorem fratris sui sine liberis defuncti, semen fundebat in terram (quamquam ratione matrimonii ipsum adhuc gravius sit), percussus est à Domino; eò quòd cum detestabilem faceret, Gen. 38. Alias etiam terribiles hujus peccati pollutionis pœnas vide apud Thomam Cantuarum l. 2. Apum. c. 30. Peccatum quoque sodomiticum adeò detestabile est, ut propterea funditus deleta fuerit regio Pentapolis.

Inter peccata autem contra naturam gravior est bestialitas seu coitus cum bestia (indifferens autem, cum qua, quantum ad speciem moralem) quam sodomia; & hæc ratione inordinatissimi concubitus gravior longè simplici pollutione, quæ scilicet est voluntaria effusio seminis extra concubitum. Quare etiam adeò horrendæ pœnæ intentantur in republica bene ordinata duobus prioribus peccatis, non autem postremo. Unde pariter ingenio, opinione aliter sentientium non prævento, mox apparet diversa moralis malitia in tribus his peccatorum generibus, adeò ut in confessione ne sit diversitas ista communi Doctorum sententiâ contra Paucos explicanda. Quod ipsum existimo communi fidelium apprehensione posse firmari. Concubitus cum dæmone in varias formas se transfigurante (qui solet reduci ad bestialitatem) specialem insuper malitiam habet ratione communicationis cum dæmone; estque ceteris gravius peccatum. Quando verò pœnæ intentantur sodomie, eaque simpliciter reservatur, existimant Doctores passim esse sermonem de coitu consummato duorum ejusdem sexûs in vale præpostero. Quamvis alioquin possit à viro femina sodomiticè cognosci; uti & inter feminas copula in vale ordinario improprie sodomitica attentari.

Ex dictis sequitur, quòd sicut nullâ causâ, etiam sanitatis aut vitæ conservandæ liceat mentiri, fornicari &c. sic nec voluntariè pollutionem procurare, utpote generaliter à Deo prohibitam & naturæ repugnantem juxta præmissa. Quibus accedit inordinata & mentem absorbens libido, quam non ordinat, nisi legitimus usus conjugii, adeoque generaliter inficit tam fornicationem, quam alias effusiones seminis. Ad sanitatem autem tuendam convenit magis sobrietas, aliaque remedia, quibus naturæ superfluum non detur, vel certè tollatur. Unde gravissimè peccant Medici qui talem actum consulunt ob sanitatem. Similiter ad tentationem superandum sunt adhibendæ preces, vigiliæ, jejunia, exemplo Sanctorum. Alioquin tentationi ceditur turpiter; quæ per sancta remedia gloriose superatur.

Constat nihilominus non esse culpabilem,

26. Bestialitas gravior Sodomia & hæc mollities.

26. Sunt species morales differentia.

Peccatum cum dæmone quædam.

Pœna Sodomie, de qua intelligenda.

27. Nulla causa delicti est voluntaria pollutio.

27. Nulla causa delicti est voluntaria pollutio.

28.

23. Simplex fornicatio est peccatum mortale juxta si dem.

Ratio illius malitie unde sumatur.

24. Concubinatus quid superaddat simplici fornicationi. De pœnis illius remissivè.

25. Peccata contra naturam esse mortalia ex Scriptura & ratione ostenditur.

Involuntaria non est peccatum. An de ea gaudere liceat.

lem, si non procurata, nobis in somnis aut vigilia omnino citra nostrum consensum eveniat. De ea tamen gaudere ob delectationem inde resultantem sine gravi peccatione non possumus; etsi de bono effectu inde secuto; v. g. sedata tentatione, corporis sanitate gaudeat, non sit malum. Immo juxta *Vasquez, Sanchez, Lessium, Layman* & alios est licitum ob illos effectus de ipsa pollutione naturaliter obveniente gaudere, seu de illa quatenus causa talium effectuum; quod hoc potius sit velle effectum, quam causam. Hoc tamen difficultatem habet, & à Vapris non sine gravi fundamento negatur. De quo quidquid sit, saltem dedecet hujusmodi affectus mentem causam.

29. *Qui debent esse voluntaria in se vel in causa.*

Pollutio itaque ut sit graviter peccaminosa debet esse plane voluntaria, atque vel directe volita & procurata, vel saltem volita & praevisa in sua causa, quam hoc nomine possumus & tenemur graviter evitare: prout sunt illae causae, quae in genere luxuriae sunt malae, graviterque influunt in effectum hujusmodi; puta morosa delectatio, turpes imaginationes & aspectus, vel tactus, oscula impudica. Quod si sit causa rationabilis aut necessaria, non tenemur illam, seclulo periculo consensum in ipsam delectationem, ex communi Doctorum sententia vitare, non obstante hujusmodi effectu, qui censetur per accidens sequi ex necessitate naturae, vel infirmitate ejusdem, hominisque intemperie. Quare non tenemur idcirco abstinere à cibo & potu moderato, ab equitatione convenienti, ab accubatione honesta in lecto commodo (quamquam abstinere sanctum foret) à studio necessario vel utili rerum turpium, ab auditione earundem in confessione (id qua valde delicatè similia tractanda & inquirenda sunt) à tactibus & aspectibus, necessariis. Non est quoque pollutio mortalis, si causa sit quidem culpabilis, non tamen graviter in genere luxuriae, ex qua censetur per accidens contra voluntatem subsequi, v. g. in somno ex immoderantia cibi aut potus, vel ex cibo aut potu calidiori. Quod *Angelus V. Pollutio* (& consentiunt *Silvester, Sanchez* & alii) etiam extendit ad ortam in vigilia ex peccato veniali, puta cogitatione non morosa. Quando autem oritur in somno ex illusionem dæmonis, praevenienda est, mediante praesertim oratione, qua rogat Ecclesia hostem comprimere ne polluantur corpora.

30. *Ad luxuriam incipiam speciat incontinentia & impudicitia.*

Quale peccatum sit

Speciebus luxuriae perfectae & completae accedunt aliae incompletae seu inchoatae; nimirum incontinentia, quae est consensus in motus carnales seu venereos, quos virtus continentiae frænata, estque peccatum ex genere mortale, etsi possit esse veniale ob imperfectionem actus seu consensum, & juxta Plurimos (Varii contradicunt) etiam ob levitatem materiae seu ipsorum

motuum. A quibus omnino oportet voluntatem esse remotissimam ob periculum ex parte naturae corruptae & materia adeo alleativa. Praeter incontinentiam restant aliae impudicitiae consistentes in oculis, aspectibus, tactibus &c. De quibus nonnulla restant dicenda. Pro meliori autem dicendorum intellectu.

Nota osculum triplici potissimum sine adhiberi. Primum in signum amicitiae. Secundò causà delectationis concubitus, ad quem tendit. Tertio causà delectationis ipsius osculi, praesertim secundum se considerati. Idem dicendum de tactu alijus partis honestae, uti manus aut vultus. Similiter aspectus fieri potest ob causam honestam, quatenus v. g. est necessarius ad humanam conversationem, ad honestam urbanitatem, ad notitiam personae consequendam, ad honorem & castè illam amandam &c. Secundò causà voluptatis concubitus. Tertio causà delectationis, quae oritur ex intuitu personae, absque omni alteriori inhonesto motu vel desiderio. Denique tactus partis verecundae potest fieri, vel ob aliquam necessitatem, vel ob voluptatem concubitus, vel ob voluptatem quae ex ipso tactu per se spectato nascitur. His notatis

Satis in primis constat oscula, quae fiunt causà amicitiae secundum consuetudinem patriae, esse per se licita, uti & delectationem inde consequentem: Sic enim tenent Doctores communiter. Et satis patet ex Scripturis, atque ex ipso usu generis humani numquam improbatum. Idem est dicendum de tactibus, aspectibus &c. quando fiunt ex necessitate, aut ob causam honestam, seclulo periculo morali contenti in delectationem veneream. Quare Doctores consequenter id censent, etsi motus aliquis in parte sensitiva contra voluntatem illum patientis exurgat.

Similiter satis constat oscula, tactus, aspectus, quando fiunt causà delectationis concubitus, extra matrimonium, esse peccata mortifera, & pertinere ad speciem illiciti actus, ad cujus delectationem referuntur. Nam talis habet affectum & consensum in delectationem veneream copulae. Unde verificatur hic illud Christi apud *Matth. c. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est eam in corde suo.* Quod verum est, sive adsit voluntas copulae, ad quam hi actus velut dispositiones praeviae assumuntur, sive illa absit, & solum sit delectatio de copula imaginata, ad quam persona velut amabilis & idocæa mente spectatur.

Uterius amplexus & oscula, alijque tactus honesti v. g. manus, aut per manum faciei, si fiant ex curiositate, joco aut simili levitate vel motivo, seclulo scandalo & periculo consensum in veneream delectationem, non sunt peccatum grave, cum

incontinentia.

Impudicitia in quo consistat.

31. *Oscula, aspectus, tactus triplici de causa fieri possunt.*

32. *Quamvis sint licita.*

33. *Si fiant causà delectationis concubitus sunt peccatum mortale.*

34. *Quid censentur de osculo & tactibus in partium veneream delectationem.*

cum non appareat gravis in his ordinatio, juxta Sanchez, Bonacina, Sylvium & alios passim obvios. Quod Navarrus c. 14. n. 42. ad joculosum contactum mammillarum personae honestae, inclusam omni pravâ intentione, extendit. Constat tamen in his esse non modicum periculum, ideoque tamquam inordinata studiosè caventur ab animabus castis; in quibus utique minus foret periculum: quod amplius est in aliis, in quibus verendum, ne, in amplexibus praesertim & mammillarum contactibus, mentiatur libidinis iniquitas sibi.

35. Oculi causa delationis inde consurgens fieri possunt dupliciter,

Oscula, quae fiunt causâ voluptatis sensibilis praecise ex mutuo contactu corporum nascentis, absque periculo proprio vel alieni ulterioris mali, damnantur à multis simpliciter tamquam libidinosâ & mortalia. Sed rectius adhuc distinguunt alii, signanter Sylvius q. 154. art. 4. Concl. 4. ipsas delectationes; unam, quae oritur ex proportione cum organo tactus, quatenus scilicet est res lenis, mollis &c. alteram, quae non solum sensualis, sed etiam venerea est, & commotionem spirituum generationi deservientium adjunctam habet. Priori modo oscula (idem est de amplexibus) non sunt libidinosâ, adeoque nec mortalia; unde & in his quae causâ honestae amicitiae fiunt, hujusmodi delectatio potest sentiri & approbari. Et de his loquitur Wiggers Tract. de Temperantia c. 3. dub. 12. n. 66. etsi non rectè pro ratione alleget parvitatem materiae, quae dari potest in materia luxuriae: talis enim delectatio non est luxuriosa. Aliàs namque contra id, quod ibidem fatetur, non posset in oculis amicitiae quis in illam, veluti luxuriosam, conferre. Sic solent matres, nutrices, ancillae cum magna suavitate & affectu osculari infantium molles carnes, etiam citra peccatum.

36. Secus est de posterioribus.

Oscula posterioris generis sunt libidinosâ, & ex communi sententia mortalia. Quae maximè locum habet in oculis & amplexibus morosis ac fixis, utpote valde naturam excitantibus; ut alios scilicet modos tactum. Difficiliter tamen speculative loquendo ostenditur gravis malitia in osculo obiter sed transeunter factò, ex quo non quaeratur, aut oriri nata sit delectatio venerea, nisi admodum levis; supposita (quam Doctores gravissimi tradunt) materiae levitate in genere luxuriae. De quo videri potest Arriaga d. 58. sect. 5.

37. Quid censendum de aspectibus praesertim inhonestis.

Ad aspectum & colloquia cum personis alterius sexus, quod attinet, non sunt grave peccatum, quando fiunt propter solam delectationem, quae oritur ex intuitu pulchrae personae, vel ex gestibus aut grato alloquio, neque ulla venerea voluptas intenditur aut sese immiscet: haec enim delectatio videtur magis spiritualis, & à carnalibus abstracta, quam quae ex oculis aut contactibus etiam partim honestae capi-

tur. Quamvis diligenter ab ejusmodi abstinendum sit: quia fragilitas humana magna est, actusque isti periculosi sunt, ac multos ad culpam mortalem ducunt. Aspectus autem partium inhonestarum personae alterius sexus censetur juxta Doctores impudicus, & regulariter mortalis, etsi praetendatur fieri non propter delectationem libidinosam, sed ex curiositate, aut praetextu stultae ac diabolicae mortificationis. Estque contra honestatem naturalem, ac urgentissimus stimulus ad libidinem, maximeque periculosus. Ceterum in praedicto turpi aspectu causâ curiositatis factò, Quidam hanc limitationem apponunt, nisi tam breviter fieret, ut non esset occasio magnae commotionis in corpore, vel nisi ratione aetatis planè puerilis aut senilis, aut frigidissimae complexionis abesset in aspiciente omne periculum carnalis, sive commotionis, sive delectationis. His enim positis, aspectum, tamen ex se turpem, non esse mortalem probabiliter tradunt Sanchez, & Bonacina, ut inquit Sylvius q. 154. art. 4. conclus. 8. addens aspectus illos inter personas ejusdem sexus absente omni carnalitate ejusque periculo esse veniales, uti contingit interdum inter natantes: eò quod hujusmodi aspectus non videantur tam inhonesti aut ad libidinem provocantes. Quod magis apparet in aspectu propriae carnis ex levitate aut curiositate factò.

Ad Turpiloquium quod spectat, ipsum, uti & cognitio rerum turpium, est per se indifferens: immo si fiat ad investigandam veritatem pro confessionibus vel concionibus, erit res bona. Idem est de scriptura, pictione, & auditione earum.

38. An de peccatum sit Turpiloquium.

Colloquia verò lasciva facta ex levitate, sine ullo alio malo, sive periculo vel scandalo, non excedunt malitiam venialem: quamquam saepe sunt mortalia, dum astantibus datur occasio delectationis morosae, vel consensu in turpia. Si autem locutio fiat de rebus turpibus animo sese oblectandi rebus ipsis narratis & objectis, tamquam praesentibus imaginationi, erit peccatum mortale vel veniale, prout ipsa objecta narrata sunt mortalia vel venialia. Ratio est: quia tunc habetur delectatio morosa, quae est mortalis vel venialis juxta objectum, quo quis delectatur. Idem dicitur, si locutio fiat animo se vel alios excitandi ad turpia, etsi desit animus perficiendi. Ita Sanchez lib. 9. de Matrim. d. 46. num. 39. & alii. Hinc est, quod inter conjuges ejusmodi verba liceant, quia ipsi actus illis licent. Si denique locutio fiat de rebus turpibus ob voluptatem, quae praecise oritur ex narratione talium rerum absque ulteriori intentione mala, erit venialis juxta Lessium l. 4. c. 3. n. 63. Sanchez & alios. Ratio est: quia sicut delectatio quae percipitur de cognitione rerum turpium non est per se mortalis, ita nec

nec delectatio, quæ percipitur ex talium narratione.

39. *Quid confendum de tactibus in honestis.*
 Quod de aspectu pudendorum disparis sexus dictum est, æque aut à fortiori juxta Doctores censendum est, practicè præsertim, de tactu eorundem, utpote ex se inhonesto, qui nèpe fit sine rationabili causa, etsi non ex affectu libidinis. Quamvis videatur variis Doctores dari posse ad eò levis & subitaneus, ut absente, nec intentà venereâ delectatione, jocus seu curiositas non sit mortalis. Quod in tactu remoto seu mediato facilius videtur posse admitti. Inter personas autem ejusdem sexus, citra periculosa carnalis delectationis verosimile putat Sanchez lib. 9. de Matrim. d. 46. esse solum veniales prædictos tactus ex joco vel levitate factos. Quod etsi in iis, qui valde leviter & obiter fiunt, posset admitti, non tamen juxta Sylvium q. 154. art. 4. concl. 3. in fine, si levitas & jocus sit omnino deliberatus, ob nimiam turpitudinem & periculum. Saltem nemo non libidinosas tales fœditates admittit; & vix aut numquam sine libidine quæsitâ vel admisâ. Inter impuberes veneris expertes facili similes levitates contingunt sine culpa gravi. Etiam posset tactus, uti aspectus, inhonestus fieri ad eò ex improviso, ut sit nullum peccatum defectu voluntatis. Si quis denique se ipsum tangat in parte verenda, non quidem causâ delectationis venereæ, sed ex levitate aut curiositate, absente alio periculo (quod frequenter abest) censetur non esse gravis culpa.

40. *An constium hunc teneantur virgines causa mœdendi admittere.*

Denique advertit Lessius l. 4. c. 3. dub. 8. n. 60. ex Navarro, quod etsi juxta præmissa, aspectus & tactus causâ mœdendi in partibus secretioribus adhibitus liceat, tam in aspiciente & tangente, quam in aspectum & tactum admittente; nihilominus mulieres, præsertim virgines, non teneantur hunc mediandi modum à viris admittere: eò quod nemineatur tale genus curationis admittere, à quo magis abhorret, quam ab ipso morbo, aut etiâ morte; prout multæ pudicæ virgines malunt mortem aut mortem, quam à viris contingi. Deinde (addit Lessius) nemo tenetur admittere id, cui cõjunctum est periculum turpis motus, aut delectationis carnalis, immo ad heroicum castitatis gradum pertinet malle mori, quam permittere in se turpes imagines, aut sensum ullum libidinis. Ita ille.

QUÆSTIO IV.

De Abstinentia, Sobrietate, Vitiusque Oppofitis.

41. *Quid abstinentia.*
ABSTINENTIA (quæ interdum significat excellentiorem quemdam gradum temperantiæ in esculentis) hîc su-

mitur per eâ temperantiæ speciem, quæ moderatur cupiditates & delectationes esculentorum. Moderatio verò debita tunc servatur, quando esculenta sumuntur, prout valetudini, & præcipuè officiis mentis congruit. Et quidem singularis abstinentia ob fines altiores interdum est laudabilis exemplo Sanctorum, etsi valetudo & corporis robor interdum minuatur: in quo tamen discretio est necessaria.

42. *Quid sobrietas.*
 Sobrietas (quæ aliquando laxissime sumitur: aliquando pro virtute temperantiæ in communi, ut Sap. 8. & ad Tit. 2.) hîc accipitur pro eâ temperantiæ specie, quæ moderatur cupiditates & delectationes poculentorum seu potus inebriare valentis. In qua quidem materia laudabile est servare mensuram, idemque speciale difficultatem habet ob passionem in hac materia vehementiorem. Quare excessus in potu non valente inebriare, v. g. aquâ saccaratâ, opponitur abstinentiæ, non sobrietati, ut opponunt Doctores; eò quod hujusmodi potus afficiat appetitum, sicut esculenta strictè dicta. Estque virtus sobrietatis multum commendabilis, præsertim Rectoribus & Judicibus, ac viris Ecclesiasticis, quorum functiones vigilem semper rationem, mentemque serenam exigunt. Quod pluribus stabilire, supervacaneum foret.

43. *Quis vitis hîc Oppofita.*
 Omnis autem vitis per defectum oppositis (quæ rarissima sunt, & nomine stuporis seu insensibilitatis quasi. i. tractatæ comprehendi possunt) agendum restat de oppositis per excessum. Unum porò oppositum abstinentiæ consistit in eo, quod per ipsum excedatur in appetitione & usu esculentorum, & solet specialiter appellari gula: alterum, Sobrietati oppositum, consistit in eo, quod per illud excedatur in appetitione & usu potus inebriativi; & continetur etiam generali nomine gula, prout ipsa solet numerari inter vitia capitalia: specialiter autem vocatur ebrietas, tunc maximè & ordinariè, quando ex inordinata potus appetitione proceditur usque ad violentam privationem usus rationis.

44. *Gula vitium capitale vitis præsertim luxuriam gignit.*
 Est itaque vitium gulæ, præsertim generatim sumptum, juxta Gregorium 31. Moral. c. 17. aliàs 31. capitale peccatum. Cujus hæc numerantur ibidem filia: Mentis hebetudo, Incepta læticia, Scurrilitas, Multiloquium seu garrulitas; & Immunditum corporis quoad vomitus & facta excrementa, tum insuper mentis, quam saturnitas generat. Nam etiam (quæ sacre Litteræ docent, & Patres passim inculcant) vitia carnis ex nimio ventris cultu nascuntur; ad eò ut præ dispositione membrorum corporis, ventris scilicet & verendorum, sit similis ordo vitiorum, ut insinuat Gregorius supra. Unde gravi frequenter periculo ex sensu Patrum, ad stipulante experientiâ, exponitur

Qua praetera incommoda.

Ponitur castitas hominum hujusmodi vitio deditorum. Accedunt praetera incommoda gravia, quod nimirum plerumque ex immoderantia valetudo tollatur, vita abbrevietur, ut juxta Vulgatum, plures occidat gula quam gladius, impotentia solvendi creditoribus &c.

45. Commoda Abstinentia & Sobrietatis quae.

E contra verò ex abstinentia & sobrietate nascuntur bona opposita. Abstinentia enim sive parsimonia cibi & potus, non solum rei familiari & valetudini conservandae, vitae prolongandae, justitiaeque servandae plurimum opportuna est, sed etiam carnis rebellionem frenat, eamque spiritui subiectam reddit: neque sensus solum, sed etiam mentem letent, eamque ad quilibet functiones, divinarumque rerum contemplationem, cõsumptis vaporibus caput replentibus, aptiorem reddit; indeque animam ad divinas illustrationes atque sancti Spiritus charismata capienda praeparat. Et specialiter, praesertim abstinentia (ut alia commoda praetercaem) valet ad satisfaciendum pro peccatis, atque Dei misericordiam impetrandam, nec non merendum apud ipsum. Quod Patres, agendo in particulari de jejuniis, pluribus confirmant.

46. Quibus modis contra Abstinentiam & Sobrietatem peccatur.

Committitur autrumque peccatum maxime per excessum in quantitate. Quamvis etiam in qualitate contra abstinentiam & sobrietatem juxta doctrinam Gregorii 30. Moral. c. 13, alius 27. communiter receptam à Theologis possit peccari, sic ut univrsim contra illas virtutes peccetur quintuplici modo, sequenti versu expresso:

47. Manducatio carnis humanae cur illicita.

Præproperè, Lantè, Nims, Ardèter, Studioisè. Indecentia tamen in acceleratione temporis, multiplicatione refectiõnũ, festinatione &c. p̄gress ex causa honesta interdum tolli.

De manducatione carnis humanae constat quod omnes, ipsam, instar actus ferini magis, quam gulæ, esse graviter illicitam extra necessitatem, etiam loquendo de carne hominis jam interfecti (occidi nunquã posse hominem, ut inde alimentum sumas, certissimum est) nam illa non est concessa homini in alimentum, ut omnibus ingenera ratio dicat. Quod homines non barbari ex sua natura ab ea comestione tantopere abhorrent. Quamvis velut licita admittatur praxis Medicorum, quã caro hominis unguentis condita instar medicamenti (quod Momiam Medici vocant) adhibetur velut efficax ad sanationem quorundam morborum; eò quod tali usu humana caro sic alteretur & praeparatur, ut censetur non sumi instar alimenti, sed medicinae, à qua quidem natura non ita abhorret.

Qualiter licet ejus usu ad Medicinam.

48. An in extrema necessitate fas sit comedere carnem humanam.

An verò in casu, & ratione extremae necessitatis, quo aliàs tãme pereundum est, permittum foret manducare carnem humanam hominis alia occasione mortui vel interfecti, necessitate abstergente inordinationem (prout & licita tunc est occisio invaloris, ac mutilatio proprii membri, ad

conservandam vitam) variant Doctores. Affirmat Abulenſis, Navarrus, Saas, Toletus, Lessius & alii passim, contra Azorsum, Victoriam, Valentiam & alios; quamvis nemo sit obligatus vitam adeò extraordinario medio conservare; uti probat Lessius l. 4. c. 3. dub. 2. Num. 12. à fortiori ex eo, quod vitam quis non teneatur conservare comedendo mures, canes & similia animalia immunda, aut quaerendo medicamenta extraordinaria, vel fugiendo terram minus salubrem.

Difficultas restat, an vel quando peccatum gulæ & ebrietatis sit mortale. Estque communis sententia Doctorum cum D. Thoma q. 148. art. 2. peccatum gulæ solum esse veniale ex genere suo. Unde Doctores passim inferunt, non fore mortale, etsi quis comedat ad saturitatem; immo etsi intendat aut praevideat vomitum in natura sana (quod addo: nam de natura debili seu infirmã non est quaestio) vel (quod Nonnulli addunt) etsi vomat, ut iterum comedat, & delectationibus cibi fruendo ventrem iteratis vicibus repleat. Idemque censent de excessu in potu, secludendo læsionem usus rationis. Loquuntur autem per se, & secluso incommodo extrinseco, quale frequentissime subest; puta incurſio diversorum morborum, seu notabilis læsio valetudinis, & abbreviatio vitæ, indigentia gravis uxoris & prolium, destructioque familiae, contractio debitorum insolubilium, aut impotentia non solvendi jam contracta, periculum morale incidendi in peccatum carnis, aliudve salutis periculum.

49. Gula ex communi sententia est veniale peccatum ex genere suo.

Quod tamen de gula communiter docetur, non modicã difficultatem habet: quia Apostolus ad Gal. 5. uti ebrietates, sic & comestiones (quæ proprie loquendo sunt vitium gulæ) enumerat inter opera carnis, quæ sunt mortalia. Quamvis plures Apostolum explicent, quasi per comestiones intelligat temulentiam & lasciva ebriorum dicta & facta, conformiter ad vocem græcã; vel inhonesta & luxuriosa convivia, quæ scilicet ita aguntur, ut neminam pudeat inhonestè aliquid dicere vel facere (sed contra facit, quod impudicitias Apostolus supra, & ad Rom. 13. à comestationibus distinguat) aut certè, quod agat de conviviis, à quibus non recedunt convivia, nisi postquam corpus & mentem plenè obruerint cibo & potu, ut comestiones sint quasi perfectio ebrietatis, uti homicidia sunt cõplementum iræ; ut videre est apud A Lapide in d. locum ad Gal. Deinde etiam intra limites ipsius gulæ apparet posse graviter transgredi præscriptum rationis contra ipsam temperantiam, quando nimirum censeripotest mōstrōsa & bestialis ingluvies, qualis multis apparet, dum advertenter quis se ita ingurgitat, ut natura valens necessitetur ad vomitum, vel certè dum quis post ingurgitationem vomit, ut rursum se ingurgitet. Quod certè valde turpe & bestiale apparet, ut ait A Lapide supra.

50. Valde creditibile est, gulam posse fieri mortalem in genere suo.

51.
Perfecta
ebrietas est
peccatum
mortale.
Probat
ratione.

Idem docet
Scriptura.

52.
Augustini
dictum ex-
ponitur.

Quando
ebrietas
conferatur
debetur.

53.

An licitum
sit se in-
ebriare me-
tu mortis
ab alio in-
ferenda.

54.
An saltem
sit licitum
ex prescrip-
to medici.

Quod verò attinet ad ebrietatem, ex communi saltem sententia omnium Docto- rum, immo & sancti Fidelium, ac Patrum, voluntaria & perfecta ebrietas est peccatum mortale: gravis enim inordinatio est in hoc, quòd quis sciens & volens ita se ingurgitet potu, ut non tantum usu ratio- nis (quo etiam connaturaliter quis privatur per somnum) sed insuper potestate propinqua utendi ratione, etiam in vigilia, violenter se privet. Idem patet ex Aposto- lo ad Galat. 5. ubi ponitur inter opera car- nis excludenda à regno Dei. Quod intel- ligitur ab omnibus etiam de unico ebrieta- tis actu; uti intelligatur cetera opera car- nis excludere à cælo, etiam singula & se- mel commissa. Quare dum Apostolus 1. ad Cor. 6. utitur voce *Ebriosus*, etiam significat eum, qui semel se inebriat, uti per furem, qui semel furatur. Et vox Græca non solum ebriosum quasi habitualem, sed etiam ebrium significat.

Quod verò Augustinus Serm. 41. de San- ctis inter peccata letifera ponat ebrietatem, si sit assidua; id facit, non quasi putet aliud non fore grave peccatum, si sit perfecte voluntaria; sed ut ostendat, se loqui de ea, quæ est perfecte voluntaria; prout ple- rumque non est in iis, qui raro inebrian- tur, quia ignorant vim potus, aut ebrieta- tem non prævident. Est autem voluntaria, quando vel directe intenditur; vel bibitur pro posse, non curando, utrum ebrietas se- quatur, vel non sequatur; aut quando ad- vertitur inebriationis periculum, si perga- tur in bibendo, & tamen non cessatur.

Alioquin Augustinus est vehemens in- sectator ebrietatis, tamquam gravis pecca- ti, ut patet Serm. 231. & 232. de Tempore. Immo posteriori loco videtur satis aperte docere graviter illicitam fore inebriatio- nem, et si ea fieret metu mortis, quam tyran- nus alioquin minatur. Quod etiam docet inter alios Caietanus, Azorinus, Wiggers Tr. de Temperantia c. 2. dub. 7. contra Lessium c. 3. dub. 4. n. 376 & quosdam alios explicantes Augustinum de comminatione mortis in contemptum sobrietatis; sed non rectè, ut ex contextu perdat Wiggers supra. Ra- tio est: quia comminatio mortis non tollit inordinationem per se homine indignam, quæ est in ebrietate; sicut nec illam, quæ est in fornicatione.

An verò ex præscripto medici causâ sa- nitalis licitus sit abundantior potus usque ad privationem usus rationis, si non sup- petat aliud sanationis remedium, dubita- tur. Dato autem casu (cujus possibilitatem examinent medici; & saltem non apparet privationem usus rationis per se necessa- riam esse posse ad sanationem) adhuc illi- citum id fore censent Angelus, Taberna, Rosella V. Ebrietas. Plures tamen cum Syl- vestro, Caietano, Navarro, non improbabili- ter oppositum censent; eò quòd homini sic

constituito seu complexionato talis sumptio potus non censetur superflua, sed mode- rata, etiam attento proprio & proximo fine ipsius sumptionis. Secus est, in casu commi- nationis mortis. Confirmari idem potest ex eo, quòd ob similem rationem non peccet peccato gulæ, qui iudicio medicorum varia edulia copiose ingerit ad vomitionem mo- vendam; quia videlicet neque ob delecta- tionem, sed sanitatem, id agitur, neque mo- dus rationis respectu talis subjecti exce- ditur.

Signa ebrietatis solent assignari, quòd quæ postredie non meminerit præterito- rum, v. g. quomodo domum venerit aut se quieti dederit; quòd aliqui fecerit, quæ mente integrâ non solet facere, v. g. turpia profrendo vel agendo, familiam turbando, cum aliâ sit castus & pacificus. Non sufficit tamen gressus titubatio, linguæ bal- buries, capitis vertigo, visus offuscatio, levis rationis perturbatio: quæ solum sunt signa crapulæ venialis.

Existimo nihilominus non requiri tota- lem privationem usus rationis; sed sufficere gravem valde illius perturbationem, sic ut homo rationabiliter se ipsum in communibus seu necessariis dirigere nequeat; ut cum aliis rectè Marchant To. 2. Tr. 7. Tit. 2. q. 2. rudi- culum & viris doctis indignum esse exem- plum asserens, quod Nonnulli affirmant, eum, qui crapulâ & vino velut sepultus ja- cet in platea; si signum possit dare, ut cur- rus divertat, vel se submovere, ne super se transeat, ebrium non esse, quasi verò id etiam brutum naturali instinctu facere nõ possit. Addo insuper cum eodem Mar- chant supra esse mortalem excessum, quan- do temperantia enormiter læditur, servato usu rationis; prout enormiter læditur per bestiales illas & monstruosas hellaonura quorundam potitationes, quæ stylo Scrip- turæ vinolentia, immo & ebrietates dicuntur. Videntur enim hujusmodi excelsus uti valde bestiales, sic graviter adverfari rationi. Ideoque Isaia 5. dicitur: *Væ* (quod juxta regulam ab omnibus receptam non dicitur, nisi est grave peccatum) *qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Quod specialiter de illis dicitur, qui à potu non tanguntur, sed mente integrâ possant & ingurgitant se, etiam miscendo potus diversos inebriati- vos; ut rectè notat Sabouth in d. locum.

Consonat etiam illud, quod ibidem paulò superius dicitur: *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, et vino astuetis.* Item illud Prov. 23. *Cui vâ... Nonne his, qui commorantur in vino, & student caucibus epotandis. Prædictis consopant ea, quæ scribit Estius in illud 1. Cor. 5. *Aut ebriosus.* Hæc autem sub- jectio lubenter iudicio aliorum, fortè me- lius, dum tamen sobriè, sapientium: no- lens Eriticorum more receptas insignium Docto-*

55.
Quæ signa
ebrietatis.

56.
An vel aut
de in mor-
tali potita-
tio venialis
aspiratio.

Doctorem ſententias Aylo cenſorio nota-
re, quas non notat S. Mater Eccleſia.

57. Qui ſi il-
licium, pro-
vocare ad
aqualet
hantus.
Ex dictis colligi poteſt, eſſe inordina-
tum provocare invicem ad aquales hau-
ſtus. Quod proinde reprobat *Auguſtinus*
Serm. 231. de Temp. eos ebriis, etiam quoad
culpam, æquiparans, qui *uſque ad vomitum*
*ingurgitare ſe non erubescunt, & ad menſu-
ras ſine menſura bibere. Majora enim (ſub-
dit) pocula providentur, certi à bibendi lege con-
tenduntur: qui poterit vincere, laudem meretur*
ex crimine. Ratio eſt: quia in tali modo bi-
bendi ratio vel neceſſitas non ſtatuitur re-
gula bibendi, ſed venter alterius, vel tota
viſcerum & venarum capacitas: Unde utres
vel lagenæ tales potiùs dicendi ſunt. Seclu-
ſa tamen intentione aut periculo perfe-
ctæ ſeu gravis inebriationis, propriæ
aut alienæ, non erit peccatum mortale
juxta receptam Doctorem ſententiam.
Auguſtinus quoque loquens de certami-
ne potantium veluti gravi crimine, ſupponit
conſequi ebrietatem. Ejuſmodi autem
certamina graphicè delineavit & reſutavit
Ambroſius lib. de Elia & Jeſuio c. 13. Vi-
de etiam pulcherrimè de his diſſerentem
Baſilium Hom. 14. In ebrietatem.

58. An liceat
inebriare
alterum, ut
ſe impedia-
tur à gra-
viori malo.
An licitum ſit cauponibus propinare po-
tum ſe inebriaturis, debet judicari ex regu-
lis charitatis traditis in materia de Scanda-
lo. An licitum ſit inebriare alterum, ut hæc
ratione à majori peccato impediatur, dubi-
tatur à Nonnullis. Affirmat *Leſſius cap. 3.*
dub. 4. num. 33. Sed meritò negat *Bonacina,*
Layman, Wiggers, Caſtro Palao & alii paſſim:
quia non ſunt appetenda aut procu-
randa mala, etiam minora, eſſi permitti
poſſint, ut eventiant bona. Aliud eſt, ſi cui
conſuleretur præcisè diminutio mali jam
concepti, ne integrè committatur. An au-
tem mala in ebrietate commiſſa ſint pec-
cata, vide *Part. 2. Tract. de Peccat. in com-
muni diſp. 5. queſt. 10.*

59. Cur Ebrietas
in variis
locis mi-
noru fiat.
Si denique quærat, cur à plurimis qua-
rundam regionum peccatum ebrietatis mi-
noris fiat? Reſp. partim ob affectu nimium
eiga comeſtationes & potationes: partim
ob frequentiam abuſum: partim quia ap-
prehendunt amicitiam gulæ ſymbolis eſſe
fovendam: partim quia ii, qui maxime ex-
emplo ſuo deberent alios detertere, fre-
quenter ventri & potitationibus nimium
dediti ſunt.

60. Opinio Au-
thoritæ Neo-
ſtrici de
peccato Quo-
la referitur.
Pro ſine paucis notanda venit nova E-
thica *P. Franciſci Bona Spei* in ſuo recens
edito *Tr. 1. de Jure & Juſt. d. 1.* ubi cum *num.*
98. aſſeruiſſet gulam ſeu exceſſum in cibo
eſſe peccatum mortale, allegans inter alia
illud *1. Cor. 3.* aliàs *6.* *Neque ebrii regnum*
Dei poſſidebunt (ubi tamen de ſola ebrietate
eſt ſermo) reſtringit hoc ad caſum, quo
quis ob gulam paratus eſt tranſgredi ali-
quam legem graviter obligantem, aut ſibi
vel alteri grave nocumentum (interſerit
velut tale, privationem uſus rationis, eſt)
Hervæ Sum. Theol. Pars III.

meo & cõmuni judicio ex gula non nata
oriri) adferre; adeoque peccatum reduci ad
diverſa decalogi præcepta: at ſi hæc tollas,
non ſatis apperere; quòd multum vel pa-
rum comedere vel bibere ſit majus pecca-
tum, quàm multum vel parum ambulare. Un-
de conſequenter *n. 100.* in ingurgitatione
cibi & potus uſque ad vomitum nõ agnoſ-
cit peccatum, niſi ratione adjunctæ tranſ-
greſſionis alterius legis: quã proinde realiter
ſeparatã, nullum eſt (ut inquit) peccatum.

Quod quidem indubiè repugnat om-
nium ſobriè ſentientium judicio, & evertit
proprium gulæ vitium ſeu malitiam. Cadit
que exceſſus iſte ſub graviffimam reprehẽ-
ſionem *Auguſtini Serm. 231. de Temp.* inter
graviores & infames ebriorum deordinatio-
nes numerans. *Frequentè etiam uſque ad vo-
mitum ingurgitare ſe non erubescunt, & ad*
menſuras ſine menſura bibere. Quin & ipſa
Scriptura *Iſaia 28.* velut rem abominabilem
refert: *Omnes meſe repletae ſunt vomitu.* Quòd
verò addat hic Auctor, non dari caſum, quo
abſit alterius legis tranſgreſſio, falſiffimum
eſt: cur enim quis ſe cibo vel potu ita in-
gurgitans, ſemper debeat, vel uſu ſe ratio-
nis privare, vel jejunium frangere, vel cre-
ditoribus non ſatisfacere &c? Neque ex eo,
quòd in parco amore ſui, divitiarum, hono-
rum, ſcientiæ &c. non ſit inordinatio, ſe-
quitur hæc non eſſe in amore prædictorum
inordinato. Idemque eſt in materia eſcu-
lentorum & poculentorum; quæ ſunt obje-
ctum propriæ virtutis, ſcilicet abſtinentiæ
& ſobrietatis, & oppoſiti vitii (quod utique
per ſe, & ſecluſis aliis ab omnibus Sanctis
numeratur inter vitia) gulæ ſive intempe-
rantia. Secus eſt de ambulatione. Neque
ferèdum eſt, quòd ſibi objiciens: quid ſi quis
cibum ſumptum evomat, ut ex fumendo
novam delectationem ſumat? retorquendo
reſpondeat: quid ſi quis à prima deambu-
latione ceſſet, & ex aliis novam delectatio-
nem ſumat? quaſi verò hæc ſit iſti huſ-
quam beſtiali comparanda.

Tandem tamen quia juxta ipſum vix
umquam contingit, quin ſimul ſubſit aliud
incommodum, ſeu alterius gravis legis tranſ-
greſſio (quod falſum eſt, adic (inquit) ſim-
plicitèr eſſe brutalitatis peccatum mortale.
Egregium ſanè argumentum, quo exceſſus
præſatus concluditur eſſe peccatum brutali-
tatis ex eo, quòd vix umquã abſit alterius
legis tranſgreſſio (à qua malitiam deſum-
tendit) v. g. jejunii Eccleſiaſtici, non fu-
randi, ſatiſfaciendi debitis, nõ lædendi pro-
pria valetudinem &c. quæ ſpecificaverat *n.*
98. quaſi verò non jejunare, vel alias leges
tranſgredi ſit peccatum brutalitatis, aut in-
de exceſſus prædictus malitiam brutalitatis
(ſi illam aliàs de ſe non haberet) accipiat.

Pari ratione pergit *num. 105.* ebrietatis
gravem malitiam referre ad alterius legis
tranſgreſſionẽ; juxta ipſum ſemper conjun-
ctam, videlicet quòd violetur dominium
Dei

Inter alia
idem aſſerit
ingluviem
uſque ad
vomitum
non eſſe pec-
catum, ſe-
cluſa alia
tranſgreſ-
ſione.
61.
Reſuſatur.

An neceſſa-
riò adſit al-
terius legis
tranſgreſſio.

Aliud ejus-
dem Aucto-
ris dictum
improbatur.

62.
Aliud inſu-
per dictum
ejusdem re-
ſellitur.

63.
Opinio ejus-
dem de ma-
litiã ebri-
tatis expo-
nitur.

Dei in usum nostræ rationis, quod nobis Deus non subiecit in ordine ad talem effectum, secus in ordine ad medicinam vel somnum. Quare specialis malitia ebrietatis esset injustitiæ respectu Dei. Quod non credo conforme communi apprehensioni, etiam ipsorum peccantium. Malitia itaque consistit in destituti inordinatione superius descriptâ.

64. *Alia de privationibus dicta ejusdem breviter reprobantur.*

Inferit quoque *num. 106.* difficile probari, quod potitare etiam usque ad privationem usus rationis, non delectationis, sed somni moderati conciliandi gratiâ, seclusis aliis extrinsecis, sit magis peccatum quam sit ipse somnus extrinsecus, calum necessitatis; quod tamen subiecit examini aliorum: sed absque examine falsissimum apparet. Prout & hoc, quod *num. 107.* subdit difficile probari esse peccatum, si alterius legis transgressionem secludas, indes potitare, sine perfecta ebrietate: quasi verò cum imperfecta ebrietate similive excessu id agere non sit ullum peccatum. Idemque *num. 108.* respondendum censet de provocatione ad æquales haustus, quæ tamen ab omnibus improbat, tamquam inordinata, saltem venialiter, etiam seclusa perfecta ebrietate.

65. *An consensus sit se inebriasse, qui potitat cum nausea vini usque ad privationem usus rationis, prout ut satisfaciatur amico.*

Non est denique probandum, quod juxta ipsum *num. 103.* potitans usque ad privationem usus rationis cum nausea vini præcisè ad satisfaciendum amico, dicendus sit potius se eo usque ingurgitasse, quam inebriasse. Non enim dubitandum apparet, quin talis potitatio comprehendatur inter ebrietates juxta Apostolum excludentes à regno Dei, inter quas etiam ex professo recensetur ab *Augustino Serm. 232. de Temp.* Et merito: cum usus delectabilium gustus inordinatus usque ad privationem istam non minus sit vitium completum sobrietati oppositum, quam fornicatio, pollutio &c. sint luxuria opposita castitati, etiam delectabilia hæc non propter delectationem, sed vel ob sanitatem, vel ob alios fines appetantur.

QUESTIO V.
De Jejunio Ecclesiastico.

66. *Quid significetur nomine jejunii.*

JEJUNIUM significat ciborum parsimoniam specialiter, sive quoad rariorem & parciozem usum, sive quoad victus asperitatem majorem, quam virtus abstinentiæ per se requirat. Quod diversimodè à diversis Sanctis omnis ævi practicatum est. Dicitur Ecclesiasticum, quando fit modo per Ecclesiam præscripto, qui est, ut abstinetur à cibis certi generis, & pluribus refectionibus in die naturali, & servetur certa refectionis hora. Quod quidem Ecclesia ob maximas jejunii utilitates, causalque justissimas merito certis anni diebus præcepit fidelibus: quidquid exemplo quorundam antiquiorum Hæreticorum nostri Recentiores contradicant, satis re-

Quodnam dicatur Ecclesiasticum.

Illud rectissime indicit Ecclesia.

futati per consensum & usum omnium sæculorum, jam inde temporibus Apostolorum. Immo ab his institutum esse, Ecclesiæque traditum jejunium quadragesimale, Patres passim testantur.

67. *Generales Hæreticorum contra Jejunium, nes que.*

Varia porro, quæ in jejniis Catholicorum Hæretici arguunt, ex parte sunt generalia ad alias Ecclesiæ leges, opera meritoria & satisfactoria, ac denique opera supererogationis, quæ alibi refutantur: ut Cavillatio, quod sint contra libertatem christianam, spectentque ad servitutem judaicam; quod adhibeantur ad mercedem & satisfactionem, quod sit superstitiosum adhibere aliquid ad cultum Dei, quod non est ab eo præceptum. Quasi verò non sufficiat præcipi à Ecclesia, aut à Deo commendari, prout jejunium commendatur *Tob. 12. Dan. 10. Joel. 2. 2. Cor. 6.* idemque laudatur in Anna vidua *Luc. 2.* Sanè obsequia spontanea solent esse gratiora, certè non respicienda etiam in humanis.

68. *Quænam specialiter contra idem obijciuntur scripturæ.*

Specialiter autem ad præsens institutum pertinet, quod abstinentiam à certis cibis dicant esse vocatam ab Apostolo *1. ad Timoth. 4.* doctrinam dæmoniorum, ubi rationem addit: *quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod eum gratiarum actione percipitur.* Deinde dicunt delectum ciborum pertinere ad Judaicas ceremonias; ac proinde Ecclesiam facientem talem delectum reincidgere in Judaismum. Unde hoc redarguit Apostolus *ad Coloss. 2. Nemo vos judicat in cibo, aut in potu.* Quare etiam *Matth. 15.* Christus dicit: *Non quod intrat in os coquinat hominem.*

69. *Eadem hinc solvantur. Ecclesia non vetat cibum tamquam immundum, ex se nisi veteri ratione legis veteris.*

Verùm ad hæc respondetur Catholicos non abstinere à quibusdam cibis tamquam ex natura sua illicitis aut immundis; pro ut fecerunt *Tatiani Manichæi, Prisciana, &* quidam alii Hæretici, quos per prophetiæ spiritum prænuñtiavit Apostolus aliquando venturos *1. ad Timoth. 4.* Neque etiam abstinere Catholicis à quibusdam cibis tamquam ob significationem aut ratione legis veteris adhuc immundis, quos reprehendit Apostolus *ad Coloss. 2.* Nam planè contrarium docet Ecclesia Catholica, ideoque tempore & loco quodlibet cibos percipere fidelibus permittit. Abstinent igitur Catholici certis diebus à quibusdam cibis, secluso præcepto Ecclesiæ licitis, ac ex natura sua bonis, ob carnis mortificationem aliasque utilitates: quod bonum ac religiosum esse, satis præbent Sanctorum exempla, etiam in sacris litteris commendata: sic Daniel à carne, vino & aliis delicatioribus per tres hebdomadas abstinet *Daniel. 10.* Rechabab à vino *Jerem. 35.* Et Nazaræi ab omni quod inebriare possent *Numer. 6.* Sic etiam Joannis Baptistæ esca fuit mel sylvestre & locustæ *Matth. 3.* Idem à principio imitati sunt plerique maximi Sancti novi Testamenti.

Ad lo-

70. Expenditur illud Christi: Quod intrat in os, non coinquinat animam,

Ad locum Matthaei dico Christum ibi non agere de delictu ciborum, sed docere id quod intrat in os, si videlicet sit cibus alioquin licitus, non coinquinat animam, nec fieri cibum immundum ex eo, quod sumatur illotis manibus. Discipuli enim non reprehendebantur, sed quod comederent cibos vetitos, sed tantum quod non lavarent manus: neque etiam Christus intendebat docere animas Judaeorum non fore coinquinandas, si ipsi comedissent cibos legitime adhuc obligante vestros, aut licitos quidem, sed intemperanter: id enim manifeste falsum esse etiam haereticis fatentur. Quod si tamen generaliter intelligere quis velit sententiam Christi, intelligenda erit, quod cibus intrans in os, secundum se praesens, & ex vi sua, non coinquinet hominem. Quo non obstante potest coinquinare ratione inobedientiae, aut scandalii, alteriusve circumstantiae; ut manifestum est exemplo veteri fructus, qui utique ex natura sua non erat malus, cujus tamen comestione contra obedientiam facta Protoperantes se & posteritatem perdidit.

71. A quibus diebus sit diebus jejunii abstinentiam. Vnus ovorum & lactiniorum quando & ubi permittitur.

Quod itaque attinet ad cibos, a quibus tempore jejunii Ecclesiastici abstinentum est, hi sunt primò & principaliter carnes (in quibus tamen potest, uti in aliis rebus, dari levitas materiae) dein ova & lactinia. In plerisque tamen Provinciis extra quadragesimam non est vetitus usus ovorum, aut usus lactiniorum, ut notant passim Doctores, & consuetudo docet. Sed neque jure communi extra illud tempus esse vetitum, Varii notant. Immo in diversis locis, ut hic in Belgio & Germania, permittitur consuetudo usum lactiniorum, etiam in quadragesima, exceptis paucis aliquot diebus, quos Episcopi solent pro suo rationabili beneplacito designare; & quidem in hac Diocesi Mechlinensi assignari solent quatuor postremi dies hebdomadae sanctae, in aliis idem, vel plures aut pauciores.

Regula observanda.

Quare pro abstinentia à certis cibis haec esto regula, Abstinentum scilicet ab iis, quorum usum tali loco, talibusque jejunii diebus, Ecclesiae consuetudo, alioquin in variis locis varia, non permittit.

72. Abstinentiam ab ovis & lactiniis an gra- viter praescribitur Ecclesiae.

Quamvis autem Fagundes & pauci alii apud Castro Palao hic diff. 3. p. 2. § 1. (cui id ipsum videtur probabile num. 6.) existimant non obligare graviter abstinentiam ab ovis & lactiniis. Oppositum tamen habet communis Doctorum consensus; quod etiam probat Castro Palao sup. Costat enim satis de prohibitione & dispensatione (quae prohibitionem supponit) dari solita; adeoque gravis est obligatio; supposita saltem materiae gravitate, quae utique subesse potest (etsi facile quoque subsit materiae levitas) tum junctim, tum separatim, praesertim in ovis. Neq. faver oppositae sententiae Herinx Sum. Theol. Pars 111.

tia, quod Gregorius ab Augustino Anglorum Apostolo rogatus à quibus ultra carnem in quadragesima licet abstinentum, solum responderit (ut refertur e. Denique, d. 4.) par esse, ut à praedictis abstineatur. Nam ly par non indicat solum congruum esse, ut abstineatur ab ovis & lactiniis (aliàs ne quidem esset obligatio venialis) sed significat paritatem obligationis, q. d. par est, ut dum obligamur abstinere à carnibus, etiam obligemur abstinere ab ovis & lactiniis.

Sententia negantis fundamentum dissolutum.

Existimat nihilominus Marchant To. 2. Tract. 12. Tit. 3. q. 2. conclus. 2. diebus paucis quadragesimae, quibus juxta ipsum in memoriam velut primam obligationis, ex determinatione arbitraria Episcoporum abstinetur in Belgio à lactiniis; non peccare graviter utentes butyro seu lactiniis (non tamen ovis) quasi censetur levis materia, neque tanti in Belgio aestimetur. Quod eatenus saltem verum puto, quod non citò censetur gravis materia; saepe etiam adfit exculatio in carengibus oleo (quod in aliis regionibus abundat) aliisque cibis, quos tamen oportet laborare; similiter in lactinibus, oleumque non ferentibus, cui aliæ nationes assuetæ, difficilius uterentur butyro, quam Belgæ oleo. Desiderandum tamen, ut vetus disciplinae Ecclesiasticae in jejunii rigor, qui praescripta consuetudine adeò est relaxatus, postliminò restituatur.

73. Sententia Marchantii circa lactinia quoad Belgium.

In pinguedine similiter seu adipe (quod diebus sabbatinis cibi conditi possunt in quibusdam locis; quorum usus spectandus) Fagundes, & alii non faciunt difficultatem, quasi liceat iis diebus, quibus ova & lactinia. Sed praxis & sensus communis, his praesertim in locis, contrarium docet: etsi fatear facile posse subesse levitatem materiae.

74. Quid censendum de usu adipis.

Abstinentia à pluribus refectionibus, secundo loco ad jejunium requiritur. Ubi omnino refectionis, intelligitur sumptio cibi ad corpus alendum.

75. Abstinentiam à pluribus refectionibus.

Unde frequentior sumptio potus, etsi possit esse contra legem naturalem temperantiae, non tamen prohibetur lege Ecclesiastica jejunii, ut tradit D. Thomas q. 147. art. 6. ad 2. & alii communiter: quia potus ordinatur magis ad sanguinis refrigerationem, cibi distributionem, ac digestionem, quam ut alat corpus. Et licet aliquo modo nutriat, id tamen est per accidens, nec est ejus finis, ac non alit tantum, quantum cibus. Unde Ecclesia ejus non habet rationem, ut consuetudo praesens declarat.

Quid nomine refectionis intelligendum.

Potus etiam immoderatus non frangit jejunium.

Quamvis contradicat Marchant Tract. 22. Tit. 3. quest. 1. hoc usus argumento, quod immoderatus potus destruat genus jejunii, scilicet abstinentiam, adeoque ipsum jejunium; cum genere sublato tollatur species. Verum hic modus argumentandi nullus est: aliàs enim sequeretur frangi jejunium

76. Argumentum Marchantii.

*ebant oppo-
situm sen-
sientis dis-
soluitur.*

nium ab eo, qui immoderate biberet sub refectione, veluti qui pari ratione destruit rationem abstinentiae. Idemque esset de eo, qui immoderate pranderet. Immoderatus itaque potus tollit quidem sobrietatem, non tamen abstinentiam à cibo, quam praecipit Ecclesia: quae etiam non vetat gulositatem in comedendo, quam à Deo supplicans prohibitam, solum praecipit, ut abstinetur à pluribus refectionibus, cetera relinquens regulis naturalibus abstinentiae & sobrietatis.

77.
*An sumptio
electuaria-
rum solvat
jejunium.*

Præterea juxta *D. Thomam sup. ad 3.* non solvit jejunium sumptio electuaria; quia non sumuntur ad nutritionem, sed ad digestionem, seu per modum medicamenti. Nisi quis hæc sumat in magna quantitate per modum cibi, in fraudem jejunii, ut ait *D. Thomas sup.* Similiter Ecclesia (ut ait *Sylvius quæst. 147. art. 6.*) non prohibet unum alterumve boiù panis sumere, quando bibendum est, modò eo solum animò sumatur; ne potus noceat; eò quòd tunc modicum illud magis sumatur per modum medicinae, quam cibi. Idem est de modico quod sumeretur contra vertiginem capitis, aut similem causam; quod habet potius rationem medicinae, quam cibi.

*An bolus
panis sumptus,
ne potus
noceat.*

78.
*Qui licita
si cœnula
vespertina.*

Ufus nihilominus etiam inter probos, inspiciente & connivente frequentibus hominum necessitatibus Ecclesia, præscriptus, permittit cœnulam seu collationem vespertinam, non solum ne potus noceat (prout olim fuit introducta) sed etiam alicujus alimentii causa. Ejus autem qualitas & mensura determinanda est ex eodem usu, probato à timoratis in eadem regione seu loco. Prout in Belgio diebus, quibus lactinia permittuntur, satis communiter offertur, præsertim inter sæculares (nos contentamur fructo panis) pro collatione butyrum & panis, aut etiam caseus, ficus, castaneæ, amigdalæ, & similes fructus. Imò plures Doctores non faciunt difficultatem in qualitate, sed in sola quantitate, permittentes etiam pisciculos, aut partem magni piscis, ut (omissis pluribus) inter Italos *Bonacina disp. ult. de Præceptis q. 1. p. 2. n. 3.* Inter Belgas *Marchant Traict. 12. Tit. 3. q. 3. dub. 1.* cum enim (ut hic arguit) Ecclesia eam indulgeat alicujus confortationis gratiâ; quid refert, quo cibo, si diei accommodus sit, ea confortatio habeatur, si æqualis sit?

79.
*Quantum
esse possit.*

Ad quantitatem quod attinet, debet communi judicio esse modica (quamvis excessus, præsertim bonâ fide factus, non facile sit mortalis) quæ utilis uti in aliis rebus, sic & in præsentibus scilicet refectionis cujusque; ut censet *Filiucius, Layman* & plures alii. Quævis *Castro Palao sup. s. 2. n. 7.* credens quantitatem unius libræ sufficere pro communi refectione (ex quo sequeretur non posse in collatione sumi ultra tres vel quatuor uncias alimenti; quod durum est, ut ait) cen-

seat, refectens alios Doctores, modicam esse quantitatem, quæ ætate non excedit. Ex quo sequeretur, posse sumi dimidiam partem communis juxta ipsum refectionis. Quòd apparet satis laxum. Et a hunde refectionis communis non est paritas quantitatis in singulis, uti patet.

Notandum I. Refectionem, etsi physicè non continuatam, posse censi unicam, si non sit moraliter interrupta. Unde qui jam inchoatam coguntur relinquere ob superveniens negotium, possunt illam ex intentione & circumstantiis eandem seu unicam, negotio absoluto complere. Quantitas verò interruptionis, habitâ ratione negotii, temporis, & animi interruptionis, prudenti arbitrio definienda est. Secus est, si abbit causa. Tunc enim interruptio duarum v.g. horarum judicio *Sylvii sup. quæst. 1. concl. 2.* censetur non esse sine fractione jejunii; immò & horæ unius: etsi ut addit (unc forte sit solum venialis, cum ea violatio non sit tam notabilis. Sic etiam juxta Doctores possunt Ministri mentis in Monasteriis aliquid modicum prægustare ipsâ horâ communis prandii postea ab ipsis perficiendi, si ve tamquam præservativum ne deficiant, si ve tamquam inchoationem securitatis refectionis, quæ ex intentione subnixâ rationabili causâ censetur moraliter unica.

Notandum II. Quòd etsi modici cibi sumptio extra tempus refectionis sit levis, possit tamen sæpius repetita effici gravis, & æquivalere comestioni notabili, tollereque difficultatem jejunii.

Notandum III. Quòd etsi certâ omnium sententiâ & praxi quælibet refectio, scilicet tam prima quam secunda, tertiâ, & ulterior, in carnibus faciendâ, si sit notabilis, sit graviter inhibita lege jejunii; tamen, an idem sit de tertiâ, & ulterioribus refectionibus in piscibus. Et quædam *Joannes Major, Medina, Covarruvias, Monesinos* (quæ citat *Castro Palao sup. s. 2. n. 8.*) Et sequitur *Sylvius sup. quæst. 3. Wiggers c. lucta m. 1. dub. 4. n. 26.* censent, non sine fundamento notabili, quòd sic; eò quòd simpliciter prohibitum sit plusquam semel comedere, uti plusquam semel in die nullam celebrare: quare sicut in tertiâ & ulterioribus celebrationibus graviter peccatur, sic & in tertiâ & ulterioribus refectionibus. Ac proinde, etsi impossibilis sit adæquata impletio præcepti semel violati, adhuc possibilis & debita manet pro parte restante. Quæ etiam ad finem præcepti non modicum conducere potest, ut inter alios probat *Wiggers*, apud quem, & apud *Sylvium sup.* plura videri in hanc rem possunt.

Farendum nihilominus oppositam sententiam esse passim receptam, quam communem vocat & sequitur *Castro Palao sup.* Cujus non video melius fundamentum, quam quòd Ecclesia accommodè ad humanam fragilitatem populi indicere hoc sensu

80.
*Sufficit re-
fectionem
esse unicam
moraliter.*

*Corollarium
inde deduc-
da.*

*Modica
sumptio
extra tempus
levis, sæpius
repetita
gravat.*

81.
*Qualitas
refectionis
in carnibus
interdicta
est.*

*Quævis
recepta
ne sit
prohibita.*

82.
*Opposita
sententia
communis
recepta
claratur.*

sensu legem jejunii, ut solum secundam refectiorem (quã plerumque sunt homines, exceptis mechanicis, etiam extra diem jejunii citra notam abstinentiã specialis, contenti) interdixerit seu præcisè prohiberit transiliri limitem unicã refectiõnis, sicut si inhiberet transiliri limitem alicujus loci; cujus transilitione sic censeretur violatum præceptum, ut de cetero non violetur ulteriori in refectiõibus progressu. Quod autem ita fecerit, suadet sensus cõmunis, & praxis, tum fidelium, qui numerum refectiõnum non explicant, tum confessoriorum, qui non interrogant. Quem admodum hæc ratio solet argui in materia Sacramentorum pendente ab institutione Christi. Quamvis mihi interdum incidat ratio admirandi, cur Ecclesia in similibus mentem suam (à qua cardo totius rei pender) non manifestè declaret. Confirmatur: quia dispensati seu exculati à jejuniõ ob senium seu debilitatem aut laborem, censentur posse refici toties quoties, quamvis causa id non postulet; utique idcirco, quod sensus communis sit jejunii lege prohiberi præcisè excessum ultra limites secundã refectiõnis.

Limitatur autem communiter hæc sententia à Doctoribus (quos refert Castro Palao num. 9.) ut non procedat in casu, quo ex ignorantia seu inadvertentia quis secundam refectiõnem sumpserit, utpote quã non sit jejunii transgressio. Sed contrã facit, quod juxta hos Doctores non nisi secunda refectio sit prohibita, adeoque observantia præcepti facta sit impossibilis, non obstante ignorantia. Quare ex hoc ipso posset proximè præmissa sententia impugnari; aut certe cum Layman, Bonacina (quos citat & sequitur Castro Palao sup.) consequenter non est prædicta limitatio admittenda.

Dubitar, an qui mandè jentavit, ignorans esse diem jejunii, vel ob iter pedestrè, quod postmodum impeditur, possit horã consuetã prandere, seu le gerere ac si nil cõdidisset? Affirmant Varii, & probabile censent Hessius l. 4. c. 2. dub. 3. Sed omnino censendum est taleni, si absque gravi incommo- do possit, debere jejuniũ servare, sive cõputando jentaculum pro collatione, si non fuerit nimis excessivum, & prandium differendo in vesperam, sive jentaculum, si fuerit iusta refectio, computando pro prandio, & vesperi sumendo collationem. Suppositã tamen notabili difficultate, non est æquum, ut talis fraudetur permisã ceteris commoditate, aut plus iis gravetur. Fortassis etiam posset, quod iusta refectiõni defecit in jentaculo, supplerè in collatione abundantiori; uti ratio videtur dictare.

Quod attinet ad tempora jejuniorum, quã hodie cadunt sub præceptum, ea communiter satis nota sunt, videlicet dies quadragesimã (exceptis dominicis, quibus abstinentium à cibis vitatis) quatuor tempo-

rum, Vigiliarum (quã si venerint in Dominica, præveniuntur in sabbato) Natalis Domini, Assumptiõis B. Mariã, & omnium Apostolorum (exceptis Vigiliis SS. Joannis Evangelistã, ac Philippi & Jacobi) spectato jure communi c. 1. & 2. de observat. jejunior. Quibus ex universali consuetudine jungendã sunt Vigiliã Pentecostes, SS. Joannis Baptistã (cujus vigiliã incidente in festum Corporis Christi, est jejuniũ die immediatè præcedenti anticipandum ex decreto Urbani VIII. Concl. Cum evenire) Laurentii, & Festi omnium Sanctorum. Ex consuetudine verò particularium Ecclesiarum plura vel pauciora jejunia obligant.

Et specialiter in I. Synodo Provinciali Mechliniensis Tit. de Jejunio c. 1. non enumerantur pro Provincia obligantes vigiliã Apostolorum jejunandã, nisi SS. Petri & Pauli, Matthæi, Simonis & Judæ, atque Andræ. De quibus & aliis Vigiliis ibidem adjunctis dicitur, quod sint ab universis observari, nec legitime excusatis, sub periculo peccati mortalis jejunandã. Deinde hortatur Synodus Fideles, ut in locis, ubi plura vel strictius observata fuerint, ipsam consuetudinem observent. At Synodus Mechliniensis l. 1. Tit. de festis & jejunio c. 3. declarat esse jejunia per totam Provinciam servanda in I. Synodo Mechliniensis plenè enumerata, ita tamen, ut in locis, ubi vel plura, vel strictius observata fuerint, mandet Synodus, ut ipsa consuetudo observetur. Abstinentia à carnibus obligat in feris sextis & sabbatis: præterquam quando Natale Domini in alterutram diem incidit. In Provincia quoque Mechliniensi est licitus usus carniũ in sabbatis inter Nativitatem Domini & Purificatione Deiparæ inclusivè sumptam; quod tempus vocant puerperium D. Virginis. Oppositum tamen statuitur in Synodo Buscoduncensi Tit. 2. c. 11. Ubi etiam cap. 9. pro locis ab Ultrajectensi & Leodiensi Diocesi dismembratis declaratur obligatio juris communis, quoad jejunia in Vigiliis Apostolorum.

In festo S. Marci & Triduo rogationum non viget hodie saltem obligatio perfecti jejunii (esto videatur olim viguisse in Triduo prædicto ex Concilio Aurelianensi relato c. Rogationes, de Consecrat. d. 3.) sed imperfecti, scilicet abstinentiã à carnibus, prout in sextis feriis. Eius tamen adipis, qui quibusdam locis permittitur diebus sabbatinis, non est ad istos dies extendendus, nisi suppositã pariter in loco præscriptã consuetudine. Horam etiam refectiõnis istis diebus prævenire, non est per se peccatum. Servanda tamen statuta Synodalia, & consuetudines speciales; prout Synodus Mechliniensis l. sup. c. 2. statuit, ut jejunetur usque ad prandium saltem. Quamvis hujusmodi consuetudines aut ordinationes non semper sint obligatoriã, saltem graviter;

83. Quadam illius limitatio discutitur.

84. Quid faciendum ei, qui die jejunii mandè bonã fide jentaculum sumpserit.

85. Tempora jejuniorum specificantur.

86. Quã jejunia sint in Provincia Mechliniensis observanda.

In puerperio B. Virginis quã licet usus carniũ in abbato.

87. Quid statuendum de abstinentia in Litanis Majoribus & Minoribus.

prout ex sensu ipsorum fidelium cognosci potest & debet.

88. *Qui possit per Episcopum aut Episcopali potestate praeditis transferri dies jejunii.*

Notant autem veteri Doctores Episcopum (idem est de aliis habentibus similem in suis jurisdictionem) posse ex causa legitima transferre pro sua plebe jejunium in alium diem, prudenter gerendo negotium Ecclesiasticae legis, cujus sunt velut executores, ac praeveniendo plura peccata in transgressionibus committenda: v. g. si incidat in diem dedicationis apud plebem magis festiva, vel Bacchanalium.

89. *Quinam obligentur generaliter lege jejunii. Notanda circa adolescentem minores 21. annis, & jejunio excusatos.*

Lege Ecclesiastica jejunii, quatenus prohibente abstinendam à cibis vitatis, obligari omnes fideles Christianos usu rationis praeditos, certum est apud omnes Doctores. Quatenus autem prohibet plures refectiones, non adstringit pia Mater Ecclesia eos, qui necdum compleverunt annum aetatis vigesimum primum (quae nimirum aetas frequentiore indiget alimento) uti quoque usus & sensus communis Doctorum indubitatum facit. Consultissimum tamen est, ut juvenes se ad jejunium exercent juxta modum aetatis suae, ac determinationem confessorii (quae non est obligatoria, ut patet) praesertim illi, qui pubertatem excesserunt: aetas enim illa lascivius carnis saepe solet esse valde subiecta, quae saluberrimè jejuniis constringitur. Sic etiam paulatim assuescendo jejuniis, adveniente obligationis tempore facilius praecipuum exequantur.

Possunt excusari voto adstringi ad jejunia, suntque professi adstricti ad jejunia regula, non tamen omnia Ecclesiae.

Possunt tamen adolescentes juniores se pro voto obligare ad arcta jejunia. Prout Franciscani in minori aetate professi obligantur ex Regula ad plurima jejunia, & ipsam quadragesimam Resurrectionis, etsi non ad cetera Ecclesiae jejunia in Regula nequaquam expressa.

Causae excusantes à jejunio solent reduci ad triplicem titulum, scilicet impotentiae, laboris, pietatis. Quibus adjungi potest quartus, scilicet rationabilis dispensatio.

90. *Qui tituli excusent à jejunio. Quinam excusentur titulo impotentiae.*

Titulo impotentiae excusantur infirmi, item convalescentes & debiles, accedente praesertim judicio medicorum: insuper mulieres praegnantēs & lactantes, & pauperes qui non habent iustam refectionem. His annumerari solent senes ipsa enim senectus morbus est, & quidem incurabilis. Alii porro citius, alii ferius senescunt. Facendum tamen cum Doctoribus passim, sexagenarios, veluti in aetate valde deficiente, & medià senectà constitutos, ordinariè saltem excusari à jejunio, ac praesumi eos non posse jejunare, cum contrarium non constet. Immo Doctores gravissimi & plurimi excusant omnes indiscriminatim, etsi videantur robustioris complexionis; cuiusmodi nimirum vigor plerumque est fallax & incertus. Et pro hoc allegat *Marchus To. 2. Tribun. Tr. 12. Tit. 3. q. 4.* ex *Hieronymo Llamas* generalem declarationem vivā voce factam à Pio V. ob ea nimirum, quae sunt

per se, & ut plurimum. Immo idem *Marchus sup.* & plures alii id ostendunt ad jejunia Regulae. Quod difficile videtur in casu, quo satis constaret de viribus & facultate jejunandi citra considerabile naturae incommodum: prout interdum contingere solet.

Laudabile valde (quod docet experientia) Sexagenarios nostros, immo Septuagenarios, ac usque ad decrepitam aetatem, si alia infirmitas non obstet, cum alacritate & spiritus fervore magnam partem anni in Ecclesiasticis & Regularibus jejuniis transigere, solo frusto panis in collatione contentos Superioribus tamen incumbit invigilare, ut discretè horum indigentis (si quae timeantur subesse) provideatur.

Titulo laboris excusantur omnes, qui duriori labore suo vigitant, cum quo scilicet non potest bene jejunium consistere. Tales sunt Agricola, Fabri serrarum vel lignarii, Caementarii, Fullones, Coriarii, Praelum typographicum prementes, & plerique alii mechanici. Quod *Bonacina disp. ult. de Praeceptis q. 1. p. ult.* & alii, quos citat, extendunt etiam ad alios dies, quibus isti non laborant, v. g. dies festos intermedios, quando juxta prudens judicium ipsi exigat labor praecedens vel secutus. Nec refert, utrum divites sint an pauperes: quia hoc ipso quod ex officio laborant, possunt aequè diebus jejunii ac aliis laborare, & consequenter tunc non jejunare, modo revera laborem subeant, ut declaravit *Eugenius IV.* teste *Sylvestro V. jejunium q. 9. Navarro c. 21. n. 16.* & aliis. Aliqui tamen, quorum labor est levis (ut Sartores, Pictores, Barbitonfores, & similes) communi sententiā non excusantur à lege jejunii: quidquid Nonnulli indiscriminatim excusent omnes artifices ob praefatam declarationem Eugenii IV. quae nimirum, veluti rationabilis, censenda est aliorum Doctorum judicio respicere Mechanicos prioris generis; nisi adsit alius titulus, paupertatis v. g. unde deficiat iusta refectionis.

91. *Quinam excusentur titulo laboris.*

Excusantur similiter, qui damni vitae, aut notabilis lecri gratia laborant, etiam si aliàs laborare non soleant; sicut quando mercatores ad nundinas proficiscuntur pedibus, vel ad alia negotia, quae saltem commode differri non possunt. Censeturque communiter sufficere iter quatuor aut quinque miliarium nostratium, quae conficiunt duodecim vel quindecim miliaria italica: eod quod labor talis itineris censetur notabilis, & naturae non modicum defatigativus. Quamvis Nonnulli statuunt sincerum ac prudens arbitrium, attentò hic & nunc naturae defectu, pro regula.

Titulo pietatis excusantur, qui operibus misericordiae spiritualibus vel corporalibus incumbunt, cum quibus non queunt jejunare. Item excusantur Concionatores, legentes in scholis, visitantes infirmos, Sacramenta

92. *Qui excusentur titulo pietatis.*

cramenta administrantes & similes, si suum officium cum jejunijs bene exercere nequeant. Ecclesia enim ita præcipit jejunium, ut opera magis necessaria & præstantiora non velit impedire, quando cum illis non consistit jejunium. Cavendum tamen, ne quis laboris vel operis pietatis occasionem caperet, dumtaxat in fraudem jejunii, ut locum non habeat illud Psal. 26. Et mentita est iniquitas sibi.

Obseruandum verò, ea, quæ diximus de exemptione à jejunijs, esse intelligenda potissimum quoad abstinentiam à secunda refectioe, non ita quoad abstinentiam à cibus prohibitis. Quando tamen foret evidens necessitas, liceret quoque cibus vetitis uti; & quidem per se loquendo, absque alia superioris dispensatione. In dubio autem necessaria est dispensatio.

Titulus itaque postremus excusationis in casu quo aliquid lex obligaret, est, dispensatio data ex rationabili causa. Eaque providè dari potest ad causam, si fortè causa se solà (ut sufficere putatur) non sufficiat. Potestas autem dispensandi ob casus creberrimos est etiam pœnes parochos, saltem in absentia Episcopi, & respectu Religiosorum pœnes Prælatos regulares, ut passim notant Doctores.

Pro fine notandum, quibus esus carnijs concessus est ob infirmitatem aut debilitatem, eisdem etiam cœferri concessam secundam refectioem. Secus si usus carnijs concessus sit, eò quòd natura à piscibus abhorreat, vel quia pisces putantur nocere temperamento: tunc enim non subest ratio quare plures refectioes concederentur.

QUESTIO VI.

De Partibus Potentialibus Temperantia, Vitijs Oppositis.

96. **E**XPRUNCTA in antecedentibus continentia, & consequenter opposita incontinentia, ex hoc numero, veluti partibus integrantes aut subjectivis castitatis & luxuriæ, restat mansuetudo, eique affinis clementia, & multiplex modestia.

Mansuetudo est, virtus, quæ moderatur iram juxta rationis præscriptum. Unde facit, ut homo oblati occasione irritantibus non irascatur, aut ut iram comprimat, ne prorumpat ultra, quam deceat. Facit etiam, ut ira excitetur dum ratio exigit, ut audacia proximorum coeatur, delicta corrigantur, ne accrescant &c.

97. Ira enim, quæ definiri solet appetitus vindictæ, per se indifferens est ad bonam & malam, & vocari solet satellitium viri seu rationis; quod nisi adhibeatur in malo propulsando, sæpe eadem contra rationem cedetur. Unde est defectus iræ vitio-

sus, mansuetudini oppositus, qui dicitur nimia iræ vacuitas; quæ eatenus solum est peccatum, quatenus defectu iræ non opponimus nos malo quando & quantum oportet. Quare si ira modum rationis non excedat, sed ei conformetur, est bona. De qua Psal. 4. dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Et de Christo Marci 3. dicitur: Circumspiciens illos cum ira.

Neque omnem iram improbat Christus dicens Matth. 5. Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Loquitur enim de ira, quæ tendit ad homicidium; utpote complens ibidem præceptum, Non occides. De qua etiam ibidem prosequitur dicens: Qui dixerit fratri suo, racha &c. scilicet ex ira, quæ mortem ipsius desiderat. Ita Lessius c. 4. dub. 4. ex D. Thoma q. 158. art. 5. ad 3. Si itaque ira modum excedat, dicitur iracundia, vitium capitale mansuetudini oppositum per excessum, ex parte iræ scilicet, quæ per mansuetudinem moderanda, limites excedit. Alioquin iracundus in mansuetudine potius deficiere, quam excedere videtur.

Dupliciter autem potest modus excedi. Primò, si appetatur injusta vindicta, v. g. punitio immerita vel nimia, vel contra, vel præter ordinem juris, v. g. inferenda à privato aut incompetente iudice. Estque peccatum grave ex genere suo; et si fiat veniale ratione imperfecti consensûs, aut levitatis materiæ. Quare ira recensetur inter mortalia opera carnis ad Gal. 5. Interdum autem irascitur homo etiam contra inanimata, quærens quasi vindictam, ubi vindictæ nullus est sensus, v. g. contra calammum malè scribentem quem collidit iratus; ut pulchrè observat Augustinus Epist. 115. Et 14. de civit. c. 15. Illic tamen quædam etiam quasi ulciscendi libido est, & nescio quæ, ut ita dixerim quasi umbra retributionis, ut qui mala faciunt, mala patiantur, ut loco posteriori ait Augustinus.

Secundò potest excedi ex parte ipsius commotionis, quæ nimia & inordinata sit, etiam independenter ab appetitu propriæ vindictæ. Sic animi plures animo, atque etiam exterius turbantur & commoventur ex occasione aliqua vera vel apprehensâ irritationis acceptâ. Quæ quidem inordinatio juxta receptam D. Thoma q. 158. art. 2. & 3. sententiam est solum peccatum veniale, si absit periculum scandali, graves contumeliæ, convicia, seu blasphemie &c. quod quidem regulariter admittendum est. Nihilominus excessus in quibusdam adeò enormis est, ut hominem sensu vel ratione privet, aut motus enormes in corpore exciter quoad spumas, membrorum contorsiones, & similia ferina symptomata, adeò ut nomen insanie aut furoris mereatur; estque supposito sufficienti consensu, etiam seclusis gravissimis malis extrinsecis inde natis oriri, juxta Marchant. Tr. 2. Tribun.

ira quando peccatum.

98. Quæ ira graviter culpetur Matth. 5.

Iracundia, vitium capitale Mansuetudini oppositum, quo sensu per excessum.

Dupliciter exceditur in ira. Primò ex parte vindictæ.

Estque ex genere grave peccatum.

99. Secundo ex parte commotionis.

Estque regulariter veniale.

An aliquando mortale,

93. Excusationes præmissæ qui non respiciant cibos vetitos.

94. Qui denique ratione dispensationis.

Panes quos sit potestas dispensandi.

95. An dispensatus in carnibus censetur dispensatus in secunda refectioe.

Quid dicitur factus & quod ejus spiritum.

97. Quid ira. Quando sit mala, quando bona. Ira vacui-

ban. Tract. 6. Tit. 2. q. 2. Cont. 5. peccatum mortale; veluti hominem in feram convertens, non minus inordinate quam ebrietas.

100. *Qua filia ira.*
Sex iræ filias numerat *Gregorius 31. Moral. c. 17. alias 31. dicens: De ira rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia proferuntur.*

Qua motiva temperantia sit.
Motiva mansuetudinis exercendæ ac iracundiæ temperandæ sunt. Mansuetudo Dei & Christi, grave necumentum proprium; insuper propria in aliis offendendis fragilitas, qui tamen tibi sæpe non sunt irati: bona mansuetudinis, præsertim animi quies. Quibus accedit consideratio Thomæ Mori: vel bonus est cui irasceris, vel malus: si bonus, immeritò ei irasceris, quem Deus amat: si malus, vel talis erit in æternitate, & ita satis miser erit, & compassione est dignus; vel non manebit talis, & tunc male irasceris illi, qui in æternitate tibi erit amicitia devinctus. Vide *Lessium v. 4. dnb. 3. & 4.*

101. *Quid clementia, quæ ut vitia opposita.*
Clementia exteriorem vindictam & punitionem mitigat, quantum ratio justitiæ patitur; adeoque moderatur affectum ostentandæ potestatis in punitione delinquentium. Unde supponit potestatem saltem putativam puniendi, minuitque ex animo leni vindictam, quantum lex justitiæ vindicativæ patitur. Defectus Clementiæ oppositus est nimia lenitas, quæ ex nimia facilitate animi & compassione remittitur aut minuitur poena contra præscriptum rationis. Excessus eidem contrarius est crudelitas, sive austeritas animi ad infligendas poenas supra meritum. Estque peccatum grave vel leve, prout malum fuerit grave vel leve, quod per crudelitatem inferitur, vel ex nimia lenitate (quæ est plebeio more clementia vocetur, erga privatos, est tamen crudelitas quædam erga rempublicam, cui interdum non minus nocet, quam crudelitas) sequitur. Crudelitati affinis est feritas, seu vitia, inferens mala aut tormenta proximo citra omnem culpam, solius voluptatis gratiæ, adeoque non per modum poenarum, uti crudelitas; quæ ipsa tamen etiam solet interdum sævitia appellari.

Hæc quale sit peccatum.

Quid feritas, & in quo à crudelitate distinguitur.

102. *Quid modestia, & quotuplex.*
Modestus generatim dicitur juxta vulgarem loquendi modum, qui se continet inter limites sui status, ingenii & fortunæ, contentus suo modulo. Unde Modestia est virtus quæ quis hanc mediocritatem amat, cohibens omnes motus, tam internos, quam externos, ne in rerum apparatu, in rebus fortunæ & ingenii excedatur. Modestiæ quatuor sunt species, Humilitas, Studiositas, Modestia motuum externorum, & modestia cultus seu externi apparatus. Humilitas moderatur motus animi ad excessa; Studiositas, desiderium sciendi; modestia morum, motus & gestus corporis; modestia cultus, externum appa-

ratum vestibus, suppellectili, conviviis &c.

Humilitas juxta *Bernardum l. de gradu Humilit. in princip. est virtus, quæ quis verissimè sui indignatione sibi ipsi vilescit.* Sive, est virtus inclinans ad proprium contemptum, & ad profitendum signis & factis suam vilitatem. Humiles itaque sentiunt se nihil esse vel posse à se ipsis, omne bonum esse à Deo, ac idcirco in eum esse omnia referenda, ipsique omnem laudem deberi, nobis autem solum contemptum.

Hinc patet in primis notitia sui esse fundamentum humilitatis: cumque hæc notitia non possit esse perfecta sine notitia Dei (navos enim sui corporis tunc glariùs quis detegit, cum lumini solis exponitur) notitia autem Dei sit fundamentum charitatis, sequitur humilitatem & charitatem esse virtutes conjunctissimas. Unde pulchrè *Augustinus* dicere solebat: *Noverim te, noverim me, ut amem te, & consemnam me.* Et in ore Seraphici *Francisci* frequens erat illud: *Quis es tu Domine, & quis sum ego:* Indeque in his Sanctis ex humilitate prodiit tam ardens charitas.

Patet II. Humilitatem non opponi Magnanimitati, sed cum ea optime convenire; nam cum verè humilis agnoscat se nil esse aut posse à semetipso, maximè nititur auxilio divino; quod cum sciat esse efficacissimum, neminiq; denegari, omnia ardua attentare audeat, & maximè pollet virtute magnanimitatis, juxta illud Apostoli *ad Philipp. 4. omnia possum in eo, qui me confortat.*

Patet III. Humilitatem Christianam implicitè involvere actum religionis, & contra: nam sicut actus humilitatis primario continet professionem nostræ vilitatis, & secundario seu ex consequenti professionem divinæ excellentiæ: ita actus religionis primario continet professionem divinæ excellentiæ; & secundario professionem nostræ vilitatis. Et hinc licet professio nostræ vilitatis ut sic non habeat rationem virtutis, saltem eximie, illam tamen habet, in quantum consequenter per humilitatem profitemur omne bonum nostrum esse ex Deo, ei omnem honorem adscribentes cum Apostolo *1. ad Timoth. 1. dicente: Sols Deo honor & gloria.*

Varii sunt actus humilitatis. Primò humilis semetipsum contemnit. Secundò sine falsitate reputat se donis Dei indignum. Terriò hinc non vult laudari, quia videt omne bonum suum esse Dei. Quartiò desiderat etiam ab aliis vilis haberi & contemni quantum in se est. Quod addo: quia ratione officii vel fructus spiritualis hoc aliquando non expedit: ideoque licet non possimus excedere in actibus humilitatis coram Deo, bene tamen erga proximum, quando videlicet id vergit in injuriam sui status, prælaturæ &c. Quintò, cum

Quid Humilitas.

103. *Quod humilitatis fundamentum, & quantum ejus cum charitate conjunctum.*

Non opponitur Magnanimitati.

104. *Quis voluntatem religionis.*

105. *Variis Humilitatis actibus rebus sentitur.*

eum videt ſe ab aliis ludari, non trahit ſibi. Sexto conferendo ſe cum aliis quibuscumque reputat ſe deteriorem: conſiderat enim ſe ſecundum id, quod ex ſe habet, alios autem ſecundum id, quod habent ex gratia: quos exiſtimat etiam fore gratiores, ſi beneficia tanta habent. Quomodo ſe latroni poſtponerat humilis Frater ſicus, ſeque maximum eſſe peccatorem cenſebat, teſte S. Bonaventura c. 6. Legendae. Septimo ſubjicit ſe Deo tamquam viliffimum mancipium, vel potius tamquam terram ſigulo, ut faciat de ſe quidquid placet, tam in proſperis, quam in adverſis. Ideo ſi aliquando ab aliis laedatur, illos reputat inſtrumenta Dei. Octavo ſubjicit ſe hominibus propter Deum. Nondum in externis functionibus, quantum in ſe, amplectitur deteriora, ut locum humilem, conſortium communian, officia minora &c.

106. Humilitati que vitia opponantur.

Quid ſuperbia.

Quae ſilia illius.

107. Eſt mortale peccatum. Praeſertim ſi ſit completa.

piat, vel trahatur quod ea ſic non habeat. Simile eſt, ſi a Deo quidem, ſed ſuis meritis & ex debito accepto gloriatur, conformiter ad aliquos ex mox enumeratis modis.

Alia quoque ſuperbia deliberata, eſt peccatum mortale, quando eſt cum notabili deſpectu ſuperiorum aut proximorum, aut transgreſſione praeccepti graviter obligantis, ſeu quando quis ſe amat ſuam excellentiam, ut propterea paratus ſit transgredi grave praecceptum. Immo Syſtem 9. 162. art. 5. cenſet etiam eſſe mortale, quando in re magni momenti ſuperbus arrogat ſibi bona quae non habet, aut vult plus quam deceat aliis praeferi. Verum ſi ſecludatur grave detrimentum proximi, Doctores communiter (ut videre eſt apud Toleraum l. 8. c. 4. Marchant, Leſſium & alios paſſim) exiſtimant in ſolo appetitu alicujus vanitatis ſiſtentes, quae cupiunt eſtimari excellentiores quam ſunt, & majores aliis, non peccare mortaliter. Quod in communiter occurrentibus verum eſt. Quamquam peccatum ſit noxium & periculolum, tum quia multorum malorum radix, tum quia multorum bonorum ſpiritualium impeditivum.

108. Quando praetera.

Quando ſit peccatum veniale.

An vel quando Vana gloria, Jactantia, Ambitio ſint grave peccatum.

109. Quid ſit diſtinctio.

110. Quid Curioſitas, & Negligentia, ac quale peccatum.

Vana gloria, niſi ſit de re graviter illi-cita, non eſt per ſe mortalis. Idemque eſt de jactantia. Ambitioſimiliter non eſt mortalis, niſi pravis mediis, aut cum injuria tertii quis aſpiret ad honores vel dignitates, aut ſit ad eas inidoneus.

Studioſitas eſt ſpecies modestiae, affinis quidem temperantiae, quatenus refranat appetitum, ne nimium feratur in delectationem ſtudiorum: verum affinis fortitudini, quatenus excitat animum ad ferendos labores ſtudiorum, ne contra rectam rationem ſtudia refugiat vel inquisitionem notitiae neceſſariae aut valde utilis.

Studioſitati per exceſſum opponitur Curioſitas, quae per ſe tantum eſt venialis, ratione tamen circumſtantiarum, v. g. prohibitionis aut periculi poteſt eſſe mortalis, ut ſi quis legat libros vetitos, vel etiam ratione mali medi, ut ſi quis v. g. velit ſcire ope demonis, vel per eum qui tenetur ad ſecretum; item ratione malae intentionis, ut quia vult alterum per hoc graviter decipere, aut propter curioſitatem negligit alia, quae ſub gravi obligatione ſcire deberet. Per defectum opponitur studioſitati negligentia: quae etiam per ſe non eſt mortalis, ſed tantum quando ex praeccepto vel aliunde tenetur aliquis quaedam diſcere & ſcire: v. g. ſi Medicus, Advocatus, Parochus, Episcopus negligat ea diſcere, quae ſuum cuiuſque officium attingunt. Addit Leſſius l. 4. c. 4. dub. 11. n. 85. ſi studioſus negligat ſua ſtudia; ſupple, ad quae aliunde obligatur. Prout juxta Bannez 9. 33. art. 3. dub. 3. & alios poſſunt religioſi graviter peccare, qui ne-

qui negligunt studia necessaria ad scientiam requisitam pro administratione muniõrum, ad quæ destinantur, seu quæ eis imponuntur.

III.
Modestia
morum non
conficitur in
imvisibili.

Circa modestiam morum adverte illam non consistere in indivisibili, neque eandem esse respectu ordinum personarum aut occasionum: aliam enim tenentur observare religiosi, aliam sæculares, aliam senes, aliam juvenes, aliam præri; aliam item, quando nullâ urgente, speciali necessitate homo incedit per plateas, aliam si necessitas aliqua petat hominem vehementer accelerare gradum; aliam quando serid inceditur, aliam quando luditur; ut per se factis notum est. Distinguiturque juxta *Arriaga d. 56. sect. 2. n. 5. & 6.* ab affabilitate & amicitia, utpote servanda etiam independenter à commercio aut amicitia aliorum. Ea verò, quæ in ludicris decorum servat, vocari solet Eutrapelia. Vitia opposita non sunt per se graviora: prout sunt hinc morum ruditas; illinc nimia gravitas, mores aulici respectu religiosi, mores ficti seu nimis compositi, qui hypocrisim sapiunt &c.

An ab affa-
bilitate &
amicitia
distingua-
tur.

Vitia oppo-
sita quæ,
quales sint
peccatum.

III.
Excessus or-
natu m-
lierum con-
tra mode-
stiam cultus
solum est
venialis p-
se dignatio.

Circa modestiam cultus est peculiaris difficultas de excessu ornatu mulierum per pigmenta, novas vestium formas, comam appositam, per ornamenta aurea & gemmata: præsertim si iis utantur supra statum & præter consuetudinem receptam. Verùm breviter dico in hoc excessu per se solum esse peccatum veniale juxta *D. Thomam* & alios Doctores communiter, contra quosdam. Ratio est: quia excessus in rebus indifferentibus (cujusmodi est cultus corporis) seclusâ malitiâ extrinsecâ, solum est venialis, ut patet in usu divitiarum, honorum &c. Neque verum est, quòd per fucos adulteretur vel emendetur opus Dei; sed per artem suppletur defectus naturæ, vel juvatur opus naturæ quatenus natura est.

Mortalis
autem per
accidens.

Auctoritates in oppositum allegari solitæ, vel continent saluberrimum consilium tempore Ethnicismi Christianis valde ificulandum, vel proportionatur materiæ præceptum, vel graviter damnant excessum ratione lasciviæ, scandali, aut similis pravi finis vel circumstantiæ. Potest enim excessus esse gravis ratione pravi finis, contemptus proximi, impotentia solvendi debita, & quidem specialiter scandali &c.

Qualiter autem scandalum hoc sit æstimandum vide apud *Castro Palao hic disp. 3. p. 8. in fine.* Juxta *Lessium l. 4. c. 4. locum habet scandalum, ubi dicitur: si quis utretur veste aded tenui, vel ita conformata, ut per eam pudenda non factis tegantur.* Sæpius est juxta *Cajetanum, Funum, Navarrum & Lessium sup.* in nudando pectore; præsertim ubi ea est consuetudo: eò quod pars illa honesta censetur, nec natura aut pudor humanus absolute postulet eam tegi. Addit tamen ibidem *Lessius, & Castro Palao sup.* grave peccatum esse, hujusmodi consuetudinem de novo introducere, veluti de re periculosa, & nocenti bono publico ac facti proximi, & qui insolita magis movent. Immo etiam ubi consuetudo recepta est, merito ob periculum tamquam illicitum libidinis esset abroganda, ut Doctores monent, inquit *Lessius.*

Merito etiam contra intolerabilem luxum in rhedibus, & vestibus, vel seminariarum paupertatis, aliorumque incommo-
dorum republicæ, conderentur, & executioni mandarentur leges politicæ. Et quidem extant circa modestiam in vestitu proportionato statui varia Præcipua Belgii edicta, ut videre est in *Codice Belgico V. Habiten ende Kleederen, & apud Zypæum in Notis juris Belg. Tit. Ad L. Juliam de Adulteris &c.* quæ tamen nequiorulus obiteravit, iterum remedio indigens. Quamquam etiam credibile sit *Lessio sup.* An obligent pleraque leges civiles de hujusmodi, quæ ad cultum variis locis habentur, esse solum pœnales, & obligare tantum ad multam.

Circa ornatum denique dissimulantem personam, puta dum mulier induit vestem virili, aut contra, nonnulli specialiter dissimulatum faciunt, allegantes illud *Deuteronom. 22. Non induetur mulier veste virili, nec vir vestem femineam: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc.* Verùm ibi solum continetur lex ceremonialis, nunc abrogata. Aliunde quoque, dum hæc simulatio non est perniciose utenti aut aliis, non apparet continere gravem dCordinationem, ut indicat *D. Thomas q. 169. art. 2. ad 3.* Et cum aliis passim docet *Lessius sup. n. 114.* dicens, si vestis alterius sexus assumatur, solum esse veniale; si iusta causa adsit, v.g. defectus alterius vestis, occultatio in necessitate, repræsentatio in tragedia, esse licitum.